

DIGNITAS INFINITA

DEKLARÁCIA
O ĽUDSKEJ DÔSTOJNOSTI

DIGNITAS INFINITA

Deklarácia o ľudskej dôstojnosti

Spolok svätého Vojtecha
Trnava 2024

© Libreria Editrice Vaticana, 2024
© Konferencia biskupov Slovenska, 2024
© Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o., Trnava 2024

ISBN 978-80-8161-622-8

Deklarácia *Dignitas infinita* o ľudskej dôstojnosti

Predhovor

Na zasadaní vtedajšej Kongregácie pre náuku viery sa 15. marca 2019 rozhodlo „vytvoriť text, ktorý by jasne poukázal na neodmysliteľnosť pojmu dôstojnosti ľudskej osoby v kresťanskej antropológii a ktorý by ilustroval jeho dosah a blahodarné dôsledky na sociálnej, politickej a ekonomickej úrovni, pričom by bral do úvahy posledný vývoj danej tematiky v akademickom prostredí a jeho nejednoznačné chápanie v súčasnom kontexte“. Prvý projekt v tomto zmysle, vypracovaný za pomoci niektorých odborníkov z kurzu v roku 2019, užšia konzulta kongregácie, ktorá zasadala 8. októbra v tom istom roku, zhodnotila ako nedostatočný.

Dikastérium pre náuku viery prišlo preto k rozhodnutiu vypracovať *ex novo* nový náčrt textu na základe príspevkov viacerých odborníkov. Užšia konzulta predložila a prediskutovala náčrt na svojom stretnutí, ktoré sa konalo 4. októbra 2021. V januári 2022 sa nový náčrt predložil na plenárnom zasadaní kongregácie, na ktorom sa členovia pričinili o skrátenie a zjednodušenie textu.

Užšia konzulta 6. februára 2023 zhodnotila nový vylepšený text a navrhla niektoré ďalšie úpravy. Nová verzia prešla hodnotením riadneho zasadania dikastéria (Féria IV) 3. mája 2023. Členovia sa zhodli v tom, že po niekoľkých úpravách možno dokument publikovať. Svätý Otec František schválil *Deliberata* tejto Férie IV počas audiencie, ktorú mi udelil 13. novembra 2023. Pri tejto príležitosti ma okrem iného požiadal, aby sa v texte zaznamenali témy, ktoré majú úzky súvis s ľudskou dôstojnosťou, ako napríklad dráma chudoby, situácia migrantov,

násilie voči ženám, obchodovanie s ľuďmi, vojna a ďalšie. Aby sa mohlo lepšie vziať do úvahy toto usmernenie Svätého Otca, doktrínálna sekcia dikastéria venovala jedno zasadanie štúdiu encykliky *Fratelli tutti*, ktorá poskytuje originálnu analýzu a prehĺbenie otázky ľudskej dôstojnosti „bez ohľadu na akékoľvek okolnosti“.

Listom z 2. februára 2024 sa vzhľadom na Fériu IV, ktorá sa mala konať 28. februára, členom dikastéria rozoslal nový, značne upravený náčrt textu s nasledovným spresnením: „Toto posledné znenie bolo potrebné, aby sme vyšli v ústrety špecifickej žiadosti Svätého Otca. Výslovne nás nabádal, aby sme viac zamerali pozornosť na prípady vážneho porušovania ľudskej dôstojnosti v súčasnosti podľa encykliky *Fratelli tutti*. Preto sme skrátili úvodnú časť [...] a detailnejšie vypracovali to, čo načrtol Svätý Otec.“ Riadne zasadanie dikastéria 25. marca 2024 napokon schválilo prítomný text deklarácie. Počas audiencie 25. marca 2024, na ktorej sme sa zúčastnili spolu so sekretárom doktrínálnej sekcie Mons. Armandom Matteom, Svätý Otec túto deklaráciu schválil a nariadil ju publikovať.

Vypracovanie textu, ktoré sa predĺžilo na päť rokov, umožňuje pochopiť, že ide o dokument, ktorý pre závažnosť a centrálnosť otázky dôstojnosti v kresťanskom myslení potreboval značný proces dozrievania, aby dospel k definitívnemu zneniu, ktoré dnes zverejňujeme.

V prvých troch častiach sa deklarácia odvoláva na základné teoretické princípy a predpoklady s cieľom ponúknuť dôležité objasnenia, ktorými sa možno vyhnúť častým nedorozumeniam v používaní termínu „dôstojnosť“. V štvrtej časti predkladá niektoré problematické situácie zo súčasnosti, v ktorých sa nesmierna a neodňateľná dôstojnosť, aká prináleží každej ľudskej bytosti, adekvátne neuznáva. Odsúdenie takéhoto závažného

súčasného narušania ľudskej dôstojnosti je nutným gestom, Cirkev je totiž hlboko presvedčená, že vieru nemožno oddeliť od ochrany ľudskej dôstojnosti, evanjelizáciu od napomáhania dôstojného života a duchovnosť od zaangažovania sa za dôstojnosť všetkých ľudských bytostí.

Dôstojnosť všetkých ľudských bytostí možno totiž chápať ako „nekonečnú“ (*dignitas infinita*), ako to tvrdil Ján Pavol II. na stretnutí s osobami s rôznymi obmedzeniami¹ s cieľom poukázať na to, že dôstojnosť všetkých ľudských bytostí presahuje akýkoľvek vonkajší zjav alebo akúkoľvek charakteristiku konkrétneho života osôb.

Pápež František v encyklike *Fratelli tutti* s mimoriadnou naliehavosťou zdôraznil, že táto dôstojnosť jestvuje „bez ohľadu na akékoľvek okolnosti“, a pozval všetkých brániť ju v každom kultúrnom kontexte, každom okamihu existencie osoby nezávisle od akejkoľvek fyzickej, psychologической, sociálnej alebo aj morálnej nedostatočnosti. V tomto ohľade sme sa v deklarácii usilovali dokázať, že sa nachádzame zoči-voči univerzálnej pravde, podľa ktorej sme všetci povolani uznať ako základnú podmienku pre našu spoločnosť, aby boli naozaj spravodlivé, pokojné, zdravé a napokon autenticky ľudské.

Zoznam tém vybraných pre deklaráciu nie je zaiste vyčerpávajúci. No nájdeme v nej námety, umožňujúce sformulovať niekoľko aspektov ľudskej dôstojnosti, ktoré môžu byť v dnešnej dobe v povedomí mnohých ľudí zahmlené. S niektorými z nich sa zhodnú viaceré sektory spoločnosti bez problémov, s inými ťažšie. Akokoľvek, všetky sa nám zdajú potrebné, lebo vcelku pomáhajú

1 Ján Pavol II., *Anjel Pána s ľuďmi s postihnutím v katedrálnom chráme v Osnabrückeri* (16. novembra 1980): *Insegnamenti* III/2 (1980), 1232

spoznať súlad a bohatstvo myslenia o dôstojnosti, ktoré pramení z evanjelia.

Táto deklarácia si nenárokuje podať takú bohatú a smerodajnú tému vyčerpávajúcim spôsobom, ale chce poskytnúť niekoľko podnetov na uvažovanie, ktoré pomôžu brať ju do úvahy v zložitom historickom momente, v akom žijeme, aby sme uprostred toľkých starostí a úzkostí nepoblúdili na ceste a nevystavovali sa hlbokému a jatrivému utrpeniu.

kardinál Víctor Manuel Fernández, prefekt

Úvod

1. (*Dignitas infinita*) Nekonečná dôstojnosť, neodňateľne spočívajúca v bytí, prináleží každej ľudskej osobe bez ohľadu na akékoľvek okolnosti a akýkoľvek stav či situáciu, v akých sa nachádza. Tento princíp, ktorý možno plne spoznať už samotným rozumom, je základom primátu ľudskej osoby a starostlivosti o jej práva. Cirkev vo svetle Zjavenia absolútnym spôsobom zdôrazňuje a potvrdzuje túto ontologickú dôstojnosť ľudskej osoby, stvorenej na Boží obraz a Božiu podobu a vykúpenej Ježišom Kristom. Z tejto pravdy vyvodzuje dôvody na svoju angažovanosť v prospech tých, ktorí sú slabší a menej obdarení mocou, pričom trvá vždy „na uznaní ľudskej osoby a obrane jej dôstojnosti bez ohľadu na okolnosti“.²

2. Táto ontologická dôstojnosť a jedinečná, eminentná hodnota každej ženy a muža, ktorí existujú na tomto svete, sa stala hodnovernou odozvou *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (10. decembra 1948) Generálneho zhromaždenia Spojených národov.³ Spomienkové slávenie 75. výročia vydania tohto dokumentu bolo pre Cirkev príležitosťou znova proklamovať presvedčenie, že s každou ľudskou bytosťou, ktorú stvoril Boh a Kristus vykúpil, treba zaobchádzať s úctou a láskou práve pre jej neodňateľnú dôstojnosť. Vyššie spomenuté výročie ponúka Cirkvi aj

2 František, apoštolská exhortácia *Laudate Deum* (4. októbra 2023), č. 39, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2023

3 V roku 1948 Spojené národy prijali *Všeobecnú deklaráciu ľudských práv*, ktorá sa skladá z troch článkov. Slovo „dôstojnosť“ sa tam objavuje päťkrát, a to v strategických bodoch: v prvých slovách *Preambuly* a v prvej vete *Prvého článku*. Táto dôstojnosť sa vyhlasuje za „neodňateľnú všetkým členom ľudskej rodiny“ (*Preambula*) a „všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v ľudskej dôstojnosti aj právach“ (článok 1).

príležitosť osvetliť niektoré nejasnosti, ktoré sa často objavujú vzhľadom na ľudskú dôstojnosť a hovoriť o niektorých naliehavých a závažných konkrétnych otázkach s ňou spojených.

3. Cirkev pobádaná evanjeliom sa už od začiatku svojho poslania usilovala dosvedčovať slobodu a podporovať práva všetkých ľudských bytostí.⁴ V poslednom čase vďaka hlasu pápežov zamýšľala explicitnejšie formulovať toto úsilie obnovenou výzvou uznať základnú dôstojnosť, aká patrí ľudskej osobe. Svätý Pavol VI. povedal, že „čo sa týka ľudskej osoby, nijaká antropológia sa nevyrovná antropológii Cirkvi – ak berieme do úvahy jednotlivca a jeho originalitu, dôstojnosť, nedotknuteľnosť a bohatstvo základných práv, posvätnosť, formovateľnosť, aspirácie a plný rozvoj, nesmrteľnosť“.⁵

4. Ján Pavol II. v roku 1979 počas Tretej konferencie biskupov Latinskej Ameriky v Pueble povedal: „Ľudská dôstojnosť predstavuje evanjeliu hodnotu, ktorú nemožno prehliadať bez vážnej urážky Stvoriteľa. Na individuálnej úrovni sa táto dôstojnosť šliape, keď sa patrične neberú do úvahy hodnoty ako sloboda, právo vyznávať

4 Ak zameriame pozornosť len na modernú dobu, vidíme, ako Cirkev postupne zdôrazňovala dôležitosť ľudskej dôstojnosti. Tému osobitne rozvádza encyklika *Rerum novarum* (1891) pápeža Leva XIII., encyklika *Quadragesimo anno* (1931) pápeža Pia XI. a v *Príhovore na kongrese Talianskej katolíckej jednoty pôrodných asistentiek* (1951) pápeža Pia XII. Druhý vatikánsky koncil potom osobitným spôsobom prehľbil túto tematiku. Venoval jej celý dokument – deklaráciu *Dignitatis humanae* (1965) a ľudskou slobodou sa zaoberá aj pastoračná konštitúcia *Gaudium et spes* (1965).

5 Pavol VI., *Generálna audiencia* (4. septembra 1968): *Insegnamenti VI* (1968), 886

náboženstvo, fyzická a psychická integrita, právo na základné dobré, na život.“⁶

5. V roku 2010 Benedikt XVI. v Pápežskej akadémii pre život povedal, že dôstojnosť osoby je „základným princípom, ktorý odjakživa obhajovala viera vo vzkrieseného Ježiša Krista, najmä keď sa prehliadal voči najjednoduchším a najbezbrannejším subjektom“.⁷ Keď pri inej príležitosti hovoril k ekonómom, povedal, že „ekonomika a finančníctvo nejestvujú samy pre seba, nie sú ničím iným, ako nástrojom, prostriedkom. Ich cieľom je jedine ľudská osoba a jej plná realizácia v dôstojnosti. Toto je jediný kapitál, ktorý je vhodné chrániť“.⁸

6. Pápež František už od začiatku svojho pontifikátu pozýval Cirkev „vyznávať jedného Otca, ktorý nekonečne miluje každú ľudskú bytosť“ a „objaviť, že tým jej udeľuje nekonečnú dôstojnosť“.⁹ Dôrazne podčiarkoval, že táto nesmierna dôstojnosť predstavuje pôvodnú danosť, ktorú treba čestne uznať a vďačne prijať, aby sme „uznávajúc dôstojnosť každej ľudskej osoby, dokázali vo všetkých prebudiť celosvetovú túžbu po bratstve“.¹⁰ Podľa pápeža

6 Sv. Ján Pavol II., *Príhovor na 3. generálnej konferencii biskupov Latinskej Ameriky* (28. januára 1979), III. 1 – 2: *Insegnamenti II/1* (1979), 202 – 203

7 Benedikt XVI., *Príhovor k účastníkom Generálneho zhromaždenia Pápežskej akadémie pre život* (13. februára 2010): *Insegnamenti VI/1* (2011), 912 – 913

8 Benedikt XVI., *Príhovor k účastníkom zasadania Rozvojovej banky Rady Európy* (12. júna 2010): *Insegnamenti VI/1* (2011), 912 – 913

9 František, apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), č. 178: AAS 105 (2013), 1094, ktorá cituje Jána Pavla II., *Anjel Pána s ľuďmi s postihnutím v katedrálnom chráme v Osnabrücku* (16. novembra 1980): *Insegnamenti III/2* (1980), 1232

10 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 8: AAS 112 (2020), 971

Františka „tento zdroj ľudskej dôstojnosti a bratstva spočíva v evanjeliu Ježiša Krista“,¹¹ ale je aj presvedčením, ku ktorému môže ľudský rozum dospieť uvažovaním a dialógom, keďže platí, že „ak máme v každej situácii rešpektovať dôstojnosť blížneho, nie je to preto, že dôstojnosť druhého objavujeme alebo prijímame, ale preto, že má naozaj hodnotu, ktorá presahuje materiálne veci a okolnosti. To si vyžaduje, aby sme sa k nemu správali iným spôsobom. To, že každá ľudská bytosť má neodňateľnú dôstojnosť, je pravda, ktorá zodpovedá ľudskej prirodzenosti bez ohľadu na akúkoľvek kultúrnu zmenu“.¹² Pápež uzatvára, že v skutočnosti „človek v každej historickej epoche vlastní rovnakú dôstojnosť. Nikto sa nemôže cítiť okolnosťami oprávnený, aby poprel toto presvedčenie alebo nekonal podľa neho“.¹³ V tomto horizonte jeho encyklika *Fratelli tutti* je už akási *Magna charta* dnešných úloh zameraných na ochranu a podporu ľudskej dôstojnosti.

Základné objasnenie

7. Hoci dnes jestvuje skôr všeobecný konsenzus o dôležitosti a aj o normatívnom dosahu dôstojnosti a o jedinečnej a transcendentnej hodnote každej ľudskej bytosti,¹⁴ je tu riziko, že výraz „dôstojnosť ľudskej osoby“ bude

11 Tamže, č. 277: AAS 112 (2020), 1069

12 Tamže, č. 213: AAS 112 (2020), 1045

13 Tamže, č. 213: AAS 112 (2020), 1045, kde sa cituje František, *Posolstvo účastníkom Medzinárodnej konferencie „Ľudské práva v súčasnom svete: výdobytky, zanedbania, popierania“* (10. decembra 2018): *L'Osservatore Romano* (10. – 11. decembra 2018), 8.

14 Po Deklarácii Spojených národov z roku 1948 nasledoval Medzinárodný pakt Spojených národov o občianskych a politických právach z roku 1966 a Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z roku 1975.

pomaly nadobúdať mnohé významy, a tým bude dochádzať k novej nejednoznačnosti¹⁵ a „mnohým protirečieniam, ktoré nás vedú k tomu, aby sme si kladli otázku, či sa naozaj rovnaká dôstojnosť všetkých ľudských bytostí [...] priznáva, rešpektuje, chráni a podporuje za každých okolností“.¹⁶ Vedie nás to k štvorakému rozlišovaniu pojmu dôstojnosti: *ontologická dôstojnosť*, *dôstojnosť morálna*, *sociálna* a *napokon dôstojnosť existenciálna*. Najdôležitejší zmysel sa spája s *ontologickou dôstojnosťou*, ktorá prináleží osobe ako takej pre samotný fakt, že jestvuje a že ju chcel, stvoril a miluje Boh. Túto dôstojnosť nemožno nikdy zrušiť a zostáva platná bez ohľadu na akékoľvek okolnosti, v akých sa jednotlivci môžu nachádzať. Keď hovoríme o *morálnej dôstojnosti*, vzťahuje sa na uplatňovanie slobody zo strany človeka. Hoci je obdarovaný svedomím, zostáva stále otvorený možnosti konať proti nemu. Keď tak ľudská bytosť koná, správa sa takým spôsobom, že „nie je hodná“ prirodzenosti stvorenia, ktoré Boh miluje a povoláva k láske voči druhým. Táto možnosť jestvuje. Nielen to. Dejiny dosvedčujú, že uplatňovanie slobody proti zákonu lásky zjavenej v evanjeliu môže siahať až ku konaniu nesmierneho zla spôsobeného iným. Keď sa to stane, nachádzame sa zoči-voči ľuďom, o ktorých sa zdá, že stratili akúkoľvek stopu ľudskosti, akúkoľvek stopu dôstojnosti. V tomto smere nám pomáha uvedené rozlišovanie, aby sme dokázali vnímať rozdiel medzi aspektom morálnej dôstojnosti, ktorú mohla osoba fakticky „stratiť“, a aspektom ontologickej dôstojnosti,

15 Porov. Medzinárodná teologická komisia, *Dôstojnosť a práva ľudskej osoby* (1983), Úvod, 3. Súhrn katolíckeho učenia o ľudskej dôstojnosti sa nachádza v *Katechizme Katolíckej cirkvi*, v kapitole s názvom „Dôstojnosť ľudskej osoby“, čísla 1700 – 1876

16 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 22: AAS 112 (2020), 976

ktorú nemožno zrušiť. A práve pre túto dôstojnosť treba zo všetkých síl pracovať na tom, aby všetci tí, ktorí spáchali zlo, mohli uznať svoju chybu a obrátiť sa.

8. Zostávajú ešte ďalšie dva možné významy termínu dôstojnosť: sociálna a existenciálna. Keď hovoríme o *sociálnej dôstojnosti*, odvolávame sa na podmienky, v akých osoba žije. Napríklad v prípade extrémnej chudoby, keď chýbajú minimálne podmienky, aby osoba mohla žiť podľa svojej ontologickej dôstojnosti, hovoríme, že život natoľko chudobnej osoby je „nedôstojný“. Toto vyjadrenie v nijakom prípade neoznačuje úsudok o osobe, skôr chce naznačiť skutočnosť, že jej neodňateľnej dôstojnosti protirečí situácia, v ktorej je nútená žiť. Posledný význam slova je *existenciálna dôstojnosť*. Čoraz častejšie sa dnes hovorí o „dôstojnom“ a „nedôstojnom“ živote. Toto označenie sa vzťahuje na situácie existenciálneho typu: napríklad v prípade osoby, ktorej hoci zdanlivo nechýba nič existenčného pre život, z rôznych dôvodov len ťažko môže žiť v pokoji, s radosťou a nádejou. V iných situáciách ide o vážne choroby, násilie v rodine, isté patologické závislosti a ďalšie útrapy, pre ktoré niekto prežíva svoje životné podmienky ako „nedôstojné“ vzhľadom na vnímanie ontologickej dôstojnosti, ktorú nikdy nemožno zatemniť. Pri uvedenom rozlíšení ide v každom prípade o to, aby sme pripomenuli neodňateľnú hodnotu ontologickej dôstojnosti, ktorá je zakorenená v samotnom bytí ľudskej osoby a ktorá jestvuje bez ohľadu na akékoľvek okolnosti.

9. Napokon je dobré pripomenúť, že klasická definícia osoby ako „individuálnej substancie rozumnej

prirodzenosti“¹⁷ vysvetľuje základ jej dôstojnosti. Keďže je totiž osoba „individuálnou substanciou“, teší sa ontologickej dôstojnosti (na metafyzickej úrovni je bytím samotným). Je subjektom, ktorý dostáva existenciu od Boha, „jestvuje“, to jest uplatňuje svoju existenciu autonómnym spôsobom. Slovo „rozumná“ zahŕňa v skutočnosti všetky schopnosti ľudskej bytosti, či schopnosť poznávať a chápať alebo chcieť, milovať, rozhodovať sa, túžiť. Ľudská osoba sa buduje v čase uplatňovaním slobody, pomocou ktorej rozvíja bohatstvo svojej prirodzenosti. Aj keď pre rôzne obmedzenia nie je schopná realizovať tieto schopnosti, osoba jestvuje vždy ako „individuálna substancia“ s celou svojou neodňateľnou dôstojnosťou. O toto ide napríklad v prípade nenarodeného dieťaťa alebo osoby, ktorej chýbajú zmysly, či v prípade starého človeka v agónii.

17 Boethius, *Contra Eutychen et Nestorium*, c. 3: PL 64, 1344: „*persona est rationalis naturae individua substantia*“. Porov. sv. Bonaventúra, *In I Sent.*, d. 25, a. 1, q. 2; Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, I, q. 29, a. 1, resp.

1.

Postupné uvedomovanie si centrálnosti ľudskej dôstojnosti

10. Už v antike¹⁸ sa rysuje prvá intuícia o ľudskej dôstojnosti, ktorá vychádza zo sociálnej perspektívy. Každá ľudská bytosť má svoju osobitnú dôstojnosť podľa jej hodnoty a v rámci určitého poriadku. Vychádzajúc zo sociálneho prostredia opisuje toto slovo rôzne stupne dôstojnosti bytia prítomného v kozme. V tejto vízii majú všetky bytia nejakú svoju „dôstojnosť“ podľa ich umiestnenia v harmónii celku. Zaiste, niektoré vrcholy antického myslenia začínajú priznávať ľudskej bytosti osobitné miesto, keďže je obdarená rozumom, a teda schopná prevziať zodpovednosť za seba a za ostatné bytia vo svete,¹⁹ ale je ešte ďaleko od myslenia schopného rešpektovať dôstojnosť každej ľudskej osoby bez ohľadu na akékoľvek okolnosti.

18 Keďže cieľom tejto deklarácie nie je zostavovať vyčerpávajúci traktát o pojme dôstojnosti, z dôvodov stručnosti sa tu ako príklad poukáže len na takzvanú grécku a rímsku kultúru ako východisko prvej filozofickej a kresťanskej teologickej reflexie.

19 Napríklad Cicero, *De Officiis* I, 105 – 106: „*Sed pertinet ad omnem officii quaestionem semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque beluis antecedit [...] Atque etiam si considerare volumus, quae sit in natura excellentia et dignitas, intellegemus, quam sit turpe diffluere luxuria et delicate ac molliter vivere quamque honestum parce, continenter, severe, sobrie*“ (*Scriptorum Latinorum Bibliotheca Oxoniensis*, ed. M. Winterbottom, Oxford 1994, 43). Slovenský preklad z taliančiny znie: „Vždy, v každej morálnej otázke je potrebné uvedomiť si veľkú výnimočnosť ľudskej prirodzenosti v porovnaní so všetkými zvieratami. [...] Ba už len keď chceme trochu uvažovať nad výnimočnosťou a dôstojnosťou ľudskej prirodzenosti, pochopíme, aký je hanebný život, ktorý sa utápa v luxuse a ponára sa do prepychu, a aký je, naopak, krásny život skromný a nenáročný, prísny a striedmy“ (*O povinnostiach*, tal. prekl. D. Arfelli, Zanichelli, Bologna 1958, 109 – 111).

11. Biblické zjavenie nás učí, že všetky ľudské bytosti majú vpísanú dôstojnosť, lebo sú stvorené na Boží obraz a Božiu podobu: „Boh povedal: ‚Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby!‘ [...] A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril“ (Gn 1, 26 – 27). Ľudstvo má špecifickú kvalitu, pre ktorú ho nemožno redukovať na čiru materiálnu stránku. „Obraz“ neoznačuje dušu alebo rozumové schopnosti, ale dôstojnosť muža a ženy. Obaja vo vzájomnom vzťahu rovnosti a vzájomnej lásky spĺňajú úlohu predstavovať vo svete Boha a sú povolani strážiť a rozvíjať svet. Byť stvorení na Boží obraz preto znamená vlastniť v sebe posvätnú hodnotu, ktorá presahuje každú sexuálnu, sociálnu, politickú, kultúrnu a náboženskú odlišnosť. Dôstojnosť nám bola udelená, nemôžeme si ju nárokovať ani si ju zaslúžiť. Každé ľudské bytie Boh chcel a miluje ho pre bytie samotné, a preto je vo svojej dôstojnosti nenarušiteľné. V *Knihe Exodus*, v jadre Starého zákona, sa Boh javí ako ten, kto počúva volanie chudobného, vidí biedu svojho ľudu, stará sa o posledných a utláčaných (porov. Ex 3, 7; 22, 20 – 26). To isté učenie sa nachádza v deuteronomickom zákone (porov. Dt 12 – 26). Tu sa učenie o právach premieňa na „manifest“ ľudskej dôstojnosti, zvlášť v prospech troch kategórií – sirôt, vdov a cudzincov (porov. Dt 24, 17). Staré predpisy *Exodu* pripomínali a aktualizovali proroci, ktorí predstavujú kritické svedomie Izraela. Proroci Amos, Ozeáš, Izaiáš, Micheáš, Jeremiáš majú celé kapitoly, v ktorých pranierujú nespravodlivosť. Amos ostro vyčíta utláčanie chudobných, nepriznávanie základnej ľudskej dôstojnosti núdnym (porov. Am 2, 6 – 7); 4, 1; 5, 11 – 12). Izaiáš zlorečí tým, čo šliapu práva chudobných odopierajúc im akúkoľvek spravodlivosť: „Beda

tým, čo uzákoňujú zlé zákony, a pisárom, čo spisujú útlak, aby drobných ľudí odtisli od práva..." (Iz 10, 1 – 2). Toto prorocké učenie preberajú poučné spisy. *Kniha Sirachovcova* stavia útlak chudobných na roveň s vraždou: „Kto inému odníma v pote zarobený chlieb, akoby zavraždil svojho blížneho“ (Sir 34, 26). V *Knihe Žalmov* vzťah nábožného s Bohom prechádza obranou slabého a núdzneho: „Prisúďte právo bedárom a sirotám, spravodlivosť vymáhajte poníženým a chudobným. Ratujte chudobného a núdzneho vyslobodte z rúk hriešnika“ (Ž 82, 3 – 4).

12. Ježiš sa narodil a vyrástol v skromných podmienkach a zjavil dôstojnosť núdzných a pracujúcich.²⁰ Počas svojej služby Ježiš potvrdzuje hodnotu a dôstojnosť všetkých, ktorí v sebe nesú Boží obraz, nezávisle od ich sociálnej situácie a vonkajších okolností. Ježiš zbúral kultúrne i kultové bariéry a vrátil dôstojnosť kategóriám „skartovaných“ alebo tým, ktorých vysunuli na okraj spoločnosti: vyberačom daní (porov. Mt 9, 10 – 11), ženám (porov. Jn 4, 1 – 42), deťom (porov. Mk 10, 14 – 15), malomocným (porov. Mt 8, 2 – 3), chorým (porov. Mk 1, 29 – 34), cudzincom (porov. Mt 25, 35), vdovám (porov. Lk 7, 11 – 15). Ježiš uzdravuje, sýti, chráni, oslobodzuje, zachraňuje. Opisuje sa ako pastier, ktorý sa vydá hľadať jedinou stratenú ovcu (porov. Mt 18, 12 – 14). On sám sa stotožňuje so svojimi najmenšími bratmi: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25, 40). V biblickom jazyku nie sú „malí“ len deti, ale bezbranní učeníci, tí najbezvýznamnejší, zavrhovaní, vyradení, chudobní, vysunutí na okraj, nevedomí, chorí, vylúčení z dominantných skupín. Oslávený Kristus

20 Porov. Pavol VI., *Príhovor na púti do Svätej zeme: Návšteva Baziliky zvestovania v Nazarete* (5. januára 1964): AAS 56 (1964), 166 – 170

bude súdiť na základe lásky k blížnemu, ktorá spočíva v pomoci hladným, smädným, cudzincom, nezaodetým, chorým, väzňom, s ktorými sa on sám stotožňuje (porov. Mt 25, 34 – 36). Podľa Ježiša je dobro, ktoré sme vykonali akejkol'vek ľudskej bytosti nezávisle od pokrvných alebo náboženských vzťahov, jediným kritériom posudzovania. Apoštol Pavol hovorí, že každý kresťan sa má správať podľa požiadaviek dôstojnosti a rešpektovania práv všetkých ľudských bytostí (porov. Rim 13, 8 – 10), podľa nového prikázania lásky (porov. 1 Kor 13, 1 – 13).

Rozvoj kresťanského myslenia

13. Rozvoj kresťanského myslenia potom stimuloval a sprevádzal pokrok v ľudskej reflexii o dôstojnosti. Klasická kresťanská antropológia, založená na veľkej tradícii cirkevných otcov zdôraznila dôležitosť učenia a človeku stvorenému na Boží obraz a Božiu podobu a jeho osobitnú rolu v stvorení.²¹ Stredoveké kresťanské myslenie kriticky skúmalo dedičstvo antického filozofického myslenia a dospelo k syntéze pojmu osoby, uznávajúc metafyzický základ dôstojnosti, ako to dosvedčujú nasledovné slová svätého Tomáša Akvinského: „Osoba znamená to, čo je najvznešenejšie v celom vesmíre, to jest bytie rozumnej prirodzenosti.“²² Túto ontologickú dôstojnosť v jej výsadnom prejave slobodného ľudského konania neskôr

21 Spomedzi početných odkazov porov. napr. sv. Klement Rímsky, 1 Klem, 33, 4s: PG 1, 273; Teofil Antiochijský, Ad Aut. I, 4: Pc 6, 1029; s. Klement Alexandrijský, *Strom.* III, 42, 5 – 6: PG 8, 1145; Tamže, VI, 72, 2: PG 9, 293; sv. Irenej z Lyonu, *Adv. haer.* V, 6, 1: PG 7, 1137 – 1138; Origenes, *De princ.* III, 6, 1: PG 11, 333; sv. Augustín, *De Gen. Ad litt.* VI, 12: PL 34, 348. *De Trin.* XIV, 8, 11: PL 42, 1044 – 1045.

22 Sv. Tomáš Akvinský, *Summa theologica*, I, q. 29, a. 3, resp.: „Persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura.“

zdôraznil najmä kresťanský humanizmus v čase renesancie.²³ Aj vo vízii moderných mysliteľov ako Descartes a Kant, ktorí napriek tomu, že spochybňovali niektoré základy kresťanskej antropológie, možno nájsť silnú odozvu Zjavenia. Na základe niektorých neskorších filozofických úvah, týkajúcich sa statusu teoretickej a praktickej subjektívnosti, kresťanská reflexia ešte viac zdôrazňovala závažnosť pojmu dôstojnosti. Dospeli tak aj k originálnej perspektíve, ako napríklad v 20. storočí personalizmus. Táto perspektíva sa nielenže znova zaoberá problémom subjektívnosti, ale ho prehĺbuje v smere intersubjektivity a vzťahov, ktoré navzájom spájajú ľudské osoby.²⁴ Aj súčasná kresťanská antropológická ponuka sa obohatila myslením pochádzajúcim z tejto vízie.²⁵

Dnešné časy

14. V dnešných časoch sa termín „dôstojnosť“ používa prevažne na podčiarknutie jedinečného charakteru ľudskej osoby, nezmerateľnej vzhľadom na iné bytia vo vesmíre. V tomto horizonte chápeme spôsob, akým sa používa termín dôstojnosť v deklarácii Spojených národov z roku 1948, kde sa hovorí o „dôstojnosti vlastnej všetkým členom ľudskej rodiny a ich práv, rovnakých

23 Pomyslime len na autora menom Giovanni Pico della Mirandola a jeho známy text *Oratio de hominis dignitate* (1486).

24 Podľa židovského mysliteľa E. Levinasa (1906 – 1995) ľudskú bytosť určuje jej sloboda do tej miery, do akej objaví, že je bezhranične zodpovedná za inú ľudskú bytosť.

25 Niektorí veľkí kresťanskí myslitelia 19. a 20. storočia, ako sv. J. H. Newman, blahoslavený A. Rosmini, J. Maritain, K. Rahner, H. U. von Balthasar a iní, dokázali predložiť víziu človeka, ktorá je schopná viesť dialóg s prúdmi myslenia začiatku 21. storočia, akákoľvek je ich inšpirácia, aj postmoderná.

a neodňateľných“. Iba vzhľadom na tento neodňateľný charakter ľudskej dôstojnosti možno hovoriť o právach človeka.²⁶

15. Na jasnejšie vysvetlenie pojmu dôstojnosti je dôležité dať do pozornosti, že dôstojnosť osobe neudeľujú iné ľudské bytosti vychádzajúc z jej určitých schopností a vlastností, ktorú prípadne možno stiahnuť späť. Ak by dôstojnosť udeľovali iné ľudské bytosti, potom by bola daná podmiennečne a bola by odňateľná, a sám pojem dôstojnosť (akokoľvek si zasluhuje veľkú úctu) by bol vystavený riziku, že stratí svoj význam. V skutočnosti je dôstojnosť vpísaná osobe, nie udelená *a posteriori*, predchádza akékoľvek uznanie a nemožno ju stratiť. V dôsledku toho všetky ľudské bytosti vlastnia rovnakú a vnútornú dôstojnosť nezávisle od skutočnosti, či sú viac alebo menej schopné adekvátne ju vyjadriť.

16. Preto Druhý vatikánsky koncil hovorí o „výnimočnej dôstojnosti, ktorá patrí ľudskej osobe, keďže prevyšuje všetky ostatné veci, a jej práva a povinnosti sú všeobecné a nedotknuteľné“.²⁷ Ako pripomína *incipit* koncilovej deklarácie *Dignitatis humanae*, „naši súčasníci si čoraz viac uvedomujú svoju dôstojnosť ako osôb a rastie počet tých, ktorí sa dožadujú, aby mohli konať podľa vlastného úsudku a tešili sa zo zodpovednej slobody, teda by nekonali

26 Z tohto dôvodu *Všeobecná deklarácia ľudských práv* [...] implicitne vyjadruje, že zdroj neodňateľných ľudských práv sa nachádza v každej ľudskej osobe: Medzinárodná teologická komisia, *Vhľadání univerzálnej etiky: nový pohľad na prirodzený zákon* (2009), č. 115.

27 Druhý vatikánsky koncil, pastoračná konštitúcia *Gaudium et spes* (7. decembra 1965), č. 26: AAS 58 (1966), 1046; celá prvá kapitola prvej časti konštitúcie (čísla 11 – 22) je venovaná „dôstojnosti ľudskej osoby“.

z prinútenia, ale vedení vedomím zodpovednosti“.²⁸ Táto sloboda myslenia a svedomia, individuálna aj komunitárna, sa zakladá na uznaní ľudskej dôstojnosti „ako to vyplýva zo zjaveného Božieho slova a zo samého rozumu“.²⁹ Sám učiteľský úrad Cirkvi vypracoval v čoraz väčšej úplnosti význam tejto dôstojnosti, v jednote s požiadavkami a s nimi spojenými dôsledkami. Dospel tak k povedomiu, že dôstojnosť každej ľudskej bytosti je takou bez ohľadu na akékoľvek okolnosti.

28 Druhý vatikánsky koncil, deklarácia *Dignitatis humanae* (7. decembra 1965), č. 1: AAS 58 (1966), 929

29 Tamže, č. 2: AAS 58 (1966), 931

2.

Cirkev ohlasuje, podporuje a stáva sa garantom ľudskej dôstojnosti

17. Cirkev proklamuje rovnakú dôstojnosť všetkých ľudských bytostí nezávisle od ich životných podmienok alebo kvality. Toto ohlasovanie sa opiera o trojité presvedčenie, ktoré vo svetle kresťanskej viery dáva neporovnateľnú hodnotu ľudskej dôstojnosti a posilňuje jej vnútorné požiadavky.

Nezmazateľný Boží obraz

18. Podľa Zjavenia dôstojnosť človeka pochádza predovšetkým z lásky Stvoriteľa, ktorý do nej vtlačil nezmazateľné črty svojho obrazu (porov. Gn 1, 26), povolal ho, aby ho poznal, miloval a aby žil vo vzťahu zmluvy s ním a v bratstve, spravodlivosti a pokoji so všetkými ostatnými ľuďmi. V tejto vízii sa dôstojnosť vzťahuje nielen na dušu, ale na osobu ako nerozdielnú jednotu, a teda tkvie aj v tele, ktoré má svojím spôsobom účasť na obraze Boha ľudskej osoby a aj ono je povolanie deliť sa o slávu duše v Božej blaženosti.

Kristus pozdvihuje dôstojnosť človeka

19. Druhé presvedčenie vychádza zo skutočnosti, že dôstojnosť ľudskej osoby sa v plnosti prejavila vtedy, keď Otec poslal svojho Syna a on vzal na seba až do dôsledkov ľudskú existenciu: „Boží Syn v tajomstve vtelenia potvrdil dôstojnosť tela a duše ako konštitutívne pre ľudské bytie.“³⁰

³⁰ Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Dignitas personae* (8. septembra 2008), č. 7: AAS 100 (2008), 863. Porov. aj sv. Irenej z Lyonu, *Adv. hear.* V, 16, 2: PG 7, 1167 – 1168.

A keď sa Ježiš Kristus takto vtelením istým spôsobom zjednotil s každou ľudskou bytosťou, potvrdil, že každá ľudská bytosť vlastní neoceniteľnú dôstojnosť pre samotný fakt, že patrí do toho istého ľudského spoločenstva a že túto dôstojnosť nemožno nikdy stratiť.³¹ Keď Ježiš vyhlášoval, že Božie kráľovstvo patrí chudobným, bezvýznamným, opovrhovaným, tým, čo trpia na tele a na duši; keď uzdravoval z každej choroby a neduhov, aj z tých najdramatickejších, ako je malomocenstvo; potvrdil, že to, čo sa koná pre tieto osoby, robí sa pre neho, pretože je prítomný v týchto osobách. Priniesol novosť priznania dôstojnosti každej osobe, aj, a predovšetkým, tým osobám, ktoré sa kvalifikovali ako „nedôstojné“. Tento nový princíp v ľudských dejinách, podľa ktorého ľudská bytosť je tým viac „hodná“ úcty a lásky, čím je slabšia, biednejšia a čím viac trpí až po stratu ľudskej „podoby“, zmenil tvár sveta, vzbudil inštitúcie, ktoré preberajú starostlivosť o ľudí v ťažkostiach, ako sú opustení novorodenci, siroty, osamotení starí ľudia, mentálne chorí, osoby s nevyliciteľnými chorobami alebo ťažkými deformáciami, tí, čo žijú na ulici.

Povolanie na plnosť dôstojnosti

20. Tretie presvedčenie sa týka konečného osudu ľudskej bytosti – po stvorení a vtelení nám Kristovo vzkriesenie odhaľuje ďalší aspekt ľudskej dôstojnosti. Je totiž pravda, že „najvyšší dôvod ľudskej dôstojnosti spočíva v povolaní človeka do spoločenstva s Bohom“,³² a bude

31 Keďže sa „Boží Syn svojim vtelením určitým spôsobom spojil s každým človekom“ (Druhý vatikánsky koncil, pastoračná konštitúcia *Gaudium et spes*, 7. decembra 1965, č. 22: AAS 58 (1966), 1038), v plnosti nám bola dôstojnosť každého človeka zjavená v Kristovi.

32 Druhý vatikánsky koncil, pastoračná konštitúcia *Gaudium et spes* (7. decembra 1965), č. 19: AAS 58 (1966), 1038

trvať navždy. Takýmto spôsobom „dôstojnosť života nevyplýva len z jeho prameňa čiže zo skutočnosti, že pochádza od Boha, ale aj z jeho cieľa, z predurčenia pre spoločenstvo s Bohom, ktoré sa dosahuje poznaním Boha a láskou k nemu. Práve vo svetle tejto pravdy svätý Irenej upresňuje a dopĺňa svoju oslavu človeka: ‚Božou slávou‘ je ‚človek, ktorý žije‘, ale ‚život človeka spočíva vo videní Boha‘.“³³

21. V dôsledku toho Cirkev verí a dosvedčuje, že všetky ľudské bytosti, stvorené na Boží obraz a Božiu podobu, a znovuzrodené³⁴ v Synovi, ktorý sa stal človekom, bol ukrižovaný a vstal z mŕtvych, sú povolani rásť pôsobením Ducha Svätého, aby odrážali Otcovu slávu v tom istom obraze, zúčastňujúc sa na večnom živote (porov. *Jn* 10, 15 – 16; 17, 22 – 24; 2 *Kor* 3, 18; *Ef* 1, 3 – 14). Zo Zjavenia totiž „vyplýva dôstojnosť ľudskej osoby v celom rozsahu“.³⁵

Angažovať sa za svoju slobodu

22. Hoci každá ľudská bytosť vlastní neodňateľnú vnútornú dôstojnosť od začiatku svojej existencie ako neodvolateľný dar, závisí od jej slobodného a zodpovedného rozhodnutia, či ju vyjadrí a ukáže do dôsledkov, alebo ju zatieni. Niektorí cirkevní otcovia, ako svätý Irenej alebo svätý Ján Damascénsky, rozlišovali medzi obrazom a podobou, o ktorých hovorí *Kniha Genezis*, čím umožňujú

33 Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae* (25. marca 1995), č. 38: AAS 87 (1995), 443, ktorá cituje sv. Ireneja z Lyonu, *Adv. haer.* IV, 20, 7: PG 7, 1037 – 1038.

34 Kristus totiž daroval pokrsteným novú dôstojnosť, dôstojnosť „Božích detí“: porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, čísla 1213, 1265, 1270, 1279.

35 Druhý vatikánsky koncil, deklarácia *Dignitatis humanae* (7. decembra 1965), č. 9: AAS 58 (1966), 935

vidieť ľudskú dôstojnosť dynamicky: Boží obraz je zverený slobode človeka, aby pod vedením a pôsobením Ducha vzrastala v ňom podobnosť s Bohom a aby každá osoba mohla dospieť k najvyššej dôstojnosti.³⁶ Každá osoba je totiž povolaná prejavíť na existenciálnej a morálnej rovine ontologický dosah svojej dôstojnosti v miere, v akej sa svojou slobodou zameriava na pravé dobro ako odpoveď na Božiu lásku. A tak keďže je ľudská osoba stvorená na Boží obraz, na jednej strane nikdy nestráca svoju dôstojnosť a nikdy neprestáva byť *povolaná* slobodne prijať dobro. Na druhej strane, v tej miere, v akej osoba *odpovedá* na dobro, sa môže jej dôstojnosť slobodne, dynamicky a progresívne prejavovať, rásť a dozrievať. Znamená to, že ľudská bytosť sa má usilovať žiť na výške svojej dôstojnosti. Je teda pochopiteľné, v akom zmysle môže hriech raniť a zatemniť ľudskú dôstojnosť ako čin, ktorý je obrátený proti nej, ale zároveň je isté, že hriech *nikdy* nemôže zmazať skutočnosť, že ľudská bytosť bola stvorená na Boží obraz. Viera teda rozhodujúcim spôsobom prichádza na pomoc rozumu v jeho vnímaní ľudskej dôstojnosti a pomáha zachytiť, ustáliť a spresniť jej podstatné črty, ako to ozrejmlil Benedikt XVI: „Bez korektívu, aký poskytuje náboženstvo, môže sa totiž aj rozum stať obeťou skreslenia, ako sa to často stáva, ak ním manipuluje ideológia, alebo sa uplatňuje len čiastočne, že si plne neuvedomuje dôstojnosť ľudskej osoby. Napokon práve pokrivené používanie rozumu viedlo k obchodu s otrokmi a mnohým iným sociálnym zlám, na neposlednom mieste k totalitným ideológiám dvadsiateho storočia.“³⁷

36 Porov. sv. Irenej z Lyonu, *Adv. haer.* V, 6, 1, V, 8, 1, V, 16, 2: PG 7, 1136 – 1138. 1141 – 1142. 1167 – 1168; sv. Ján Damascénsky, *De fide orth.* 2, 12: PG 94, 917 – 930.

37 Benedikt XVI., *Príhovor vo Westminster Hall* (17. septembra 2010): *Insegnamenti VI/2* (2011), 240

3. Dôstojnosť, základ ľudských práv a povinností

Ako to už pripomenul pápež František, „v modernej kultúre sa najviac priblížila k princípu neodňateľnej dôstojnosti osoby *Všeobecná deklarácia ľudských práv*, ktorú Ján Pavol II. označil za „mílnik na dlhej a ťažkej ceste ľudského pokolenia“ a za „jednu z najvznešenejších vyjadrení ľudského povedomia“.³⁸ Aby sme sa ubránili pokušeniu prekrútiť alebo narušiť hlboký význam tejto deklarácie, oplatí sa pripomenúť niektoré základné princípy, ktoré treba vždy rešpektovať.

Bezvýhradné rešpektovanie ľudskej dôstojnosti

24. Na prvom mieste, hoci sa šíri čoraz väčšia senzibilita na ľudskú dôstojnosť, ešte dnes možno sledovať opakované nepochopenie pojmu dôstojnosti, ktoré prekrúca jej význam. Niektorí navrhujú, že by bolo lepšie použiť výraz „osobná dôstojnosť“ (a práva „osoby“) namiesto vyjadrenia „ľudská dôstojnosť“ (a práva človeka), pretože osobu chápú len ako „bytie schopné uvažovať“. V dôsledku toho tvrdia, že dôstojnosť a práva sa vyvodzujú zo schopnosti poznávať a zo slobody, ktorú nemajú všetky ľudské bytosti. Potom by nemalo osobnú dôstojnosť nenarodené dieťa ani starý človek, ktorý nie je sebestačný, ako ani ten, kto je mentálne postihnutý.³⁹ Cirkev však trvá na fakte, že dôstojnosť každej ľudskej osoby

38 František, *Generálna audiencia* (12. augusta 2020): *L'Osservatore Romano* (13. augusta 2020), 8, kde cituje Jána Pavla II., *Prejav na Generálnom zhromaždení Spojených národov* (2. októbra 1995), 2.

39 Porov. Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Dignitas personae* (8. septembra 2008), č. 8: AAS 100 (2008), 863 – 864

pretrváva práve preto, že je vpísaná do jej vnútra, zostáva „bez ohľadu na akékoľvek okolnosti“ a jej uznanie absolútne nemôže závisieť od posúdenia schopnosti osôb chápať a slobodne konať. Inak by dôstojnosť nebola vnútorne vpísaná osobe nezávisle od jej podmieneností, a preto by si nezaslúžila *nepodmienené* rešpektovanie. Iba ak sa ľudskej bytosti prizná vnútorná dôstojnosť, ktorú nemožno nikdy stratiť, je možné zaručiť tejto vlastnosti nenarušiteľný a bezpečný základ. Bez odvolania sa na ontologickú skutočnosť by uznanie ľudskej dôstojnosti kolísalo medzi rozdielnymi a svojvoľnými hodnoteniami. Preto jedinou podmienkou, aby bolo možné hovoriť o dôstojnosti vpísanej do ľudskej osoby, je jej patričnosť do ľudského rodu, podľa ktorej sú „práva osoby právami človeka“.⁴⁰

Objektívne odvolanie sa na ľudskú slobodu

25. Na druhom mieste sa pojem ľudskej dôstojnosti niekedy zneužíva aj na ospravedlnenie svojvoľného množenia nových práv, z ktorých mnohé protirečia pôvodne definovaným právam a nezriedka protirečia základnému právu na život,⁴¹ ako keby sa mala zabezpečiť možnosť vyjadriť a realizovať akúkoľvek individuálnu preferenciu alebo subjektívne prianie. Dôstojnosť sa tým stotožňuje s izolovanou a individualistickou slobodou, ktorá si nárokuje stanoviť niektoré priania a sklony, ktoré sú subjektívne, ako „práva“ zaručené a financované kolektívom. Ale ľudská dôstojnosť sa nemôže zakladať na kritériách, ktoré sú čisto individuálne, ani sa stotožňovať len

40 Medzinárodná teologická komisia, *Náboženská sloboda pre dobro všetkých* (2019), č. 38

41 Porov. František, *Príhovor k členom diplomatického zboru akreditovaného pri Svätej stolici pri príležitosti blahoželaní k novému roku* (8. januára 2024): *L'Osservatore Romano* (8. januára 2024), 3

s psycho-fyzickým blahom jednotlivca. Obrana dôstojnosti ľudskej bytosti sa, naopak, zakladá na konštitutívnych požiadavkách ľudskej prirodzenosti, ktoré nezávisia ani od individuálnej ľubovôle, ani od spoločenského uznania. Povinnosti, ktoré nepravnenia z uznania dôstojnosti druhého a zodpovedajúce práva, ktoré z toho vyplývajú, majú teda konkrétny a objektívny obsah, založený na spoločnej ľudskej prirodzenosti. Bez takejto objektívnej súvislosti by bol pojem dôstojnosti podriadený najrôznejším prejavom svojvôle, ako aj mocenským záujmom.

Vzťahová štruktúra ľudskej osoby

26. Ľudská dôstojnosť vo svetle *vzťahového* charakteru osoby pomáha prekonať obmedzujúcu perspektívu autoreferenčnej a individualistickej slobody, ktorá si nárokuje vytvárať vlastné hodnoty, neprihliadajúce na objektívne normy dobra a na vzťah s ostatnými žijúcimi bytosťami. Čoraz častejšie vzniká totiž riziko ohraničiť ľudskú dôstojnosť na schopnosť rozhodovať o sebe a svojom osude podľa vlastného uváženia nezávisle od osudu iných, a pritom nebrať do úvahy patričnosť do ľudského spoločenstva. V takomto chápaní pomýlenej slobody povinnosti a práva nemožno navzájom uznať tak, aby sa uplatnila starostlivosť jedných o druhých. Popravde, ako to pripomína Ján Pavol II., sloboda je „daná k službám osobe a jej realizácii, ktorá sa má uskutočňovať sebaďarováním a otvorením druhému človeku. Naopak, absolutizácia slobody v individualistickom poňatí vedie k vyprázdneniu prvotného obsahu a prečiarknutiu jej najhlbšieho povolania a dôstojnosti“.⁴²

42 Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae* (25. marca 1995), č. 19: AAS 87 (1995), 422

27. Dôstojnosť ľudskej bytosti zahŕňa tak aj schopnosť vziať na seba povinnosti voči druhým, ktorá je vpísaná do ľudskej prirodzenosti.

28. Pre rozdiel medzi ľudskou bytosťou a ostatnými živými bytiami, ktorý vystupuje do popredia vďaka pojmu dôstojnosti, nemožno zabudnúť na dobro iných stvorených bytí, ktoré jestvujú nielen vo vzťahu k človeku, ale aj pre ich vlastnú hodnotu, a preto ich má človek chrániť a rozvíjať ako dary, ktoré mu boli zverené. A tak zatiaľ čo je človeku rezervovaný pojem dôstojnosti, treba zároveň potvrdzovať dobro zvyšku sveta ako dar stvorenia. Ako zdôrazňuje pápež František: „Človek je práve pre svoju jedinečnú dôstojnosť a preto, že je obdarený inteligenciou, povolaný rešpektovať stvorenie s jeho vnútornými zákonmi [...]: ‚Každé stvorenie má svoju vlastnú dobrotu a dokonalosť [...]. Rozličné stvorenia, ktoré Boh chcel v ich vlastnom bytí, odzrkadľujú – každé svojím spôsobom – lúč nekonečnej Božej múdrosti a dobroty. Preto človek, aby sa vyhol nezriadenému používaniu vecí, má rešpektovať dobrotu, ktorá je vlastná každému stvoreniu.“⁴³ A ešte „dnes sme nútení priznať, že je možné udržať len ‚situovaný antropocentrizmus‘. A teda priznať, že ľudský život je nepochopiteľný a neudržateľný bez iných stvorení“.⁴⁴ V tejto perspektíve „nie je pre nás nevýznamné, že niektoré druhy miznú a že klimatická kríza vystavuje nebezpečenstvu život mnohých tvorov“.⁴⁵ Patrí totiž k dôstojnosti ľudskej bytosti starostlivosť o prostredie,

43 František, apoštolská exhortácia *Laudato si'* (24. mája 2015), č. 69: AAS 107 (2015), 875, ktorá cituje *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 339.

44 František, apoštolská exhortácia *Laudate Deum* (4. októbra 2023), č. 67, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2023

45 Tamže, č. 63

berúc do úvahy zvlášť ľudskú ekológiu, ktorá zachováva existenciu samotného človeka.

Oslobodenie človeka od morálnej a sociálnej podmienenosti

29. Akokoľvek sú tieto základné predpoklady potrebné, nie sú schopné zaručiť rast osoby v spojitosti s jej dôstojnosťou. Aj keď „Boh stvoril človeka ako rozumovú bytosť a udelil mu dôstojnosť osoby obdarenej schopnosťou konať z vlastného popudu a byť pánom svojich činov“⁴⁶ z hľadiska dobra, slobodná vôľa často uprednostňuje zlo pred dobrom. Preto je potrebné ľudskú slobodu niekedy oslobodiť. Keď svätý Pavol v *Liste Galatánom* tvrdí, že „Kristus nás oslobodil, aby sme zostali slobodní“ (*Gal* 5, 1), pripomína úlohu vlastnú všetkým kresťanom, ktorých na pleciach spočíva zodpovednosť oslobodenia, rozširujúca sa na celý svet (porov. *Rim* 8, 19 a ďalšie). Ide o oslobodenie, ktoré sa má šíriť zo srdca jednotlivých osôb a svoju humanizujúcu silu prejavovať vo všetkých vzťahoch.

30. Sloboda je úžasný Boží dar. Aj keď nás Boh priťahuje svojou milosťou, robí to tak, že nikdy nenaruší našu slobodu. Bolo by preto veľkým omylom myslieť si, že ak sa vzdialime od Boha a od jeho pomoci, môžeme byť slobodnejší, a tým sa cítiť dôstojnejší. Naša sloboda, ktorá sa odpojí od Stvoriteľa, sa môže len oslabiť a zatemniť. To isté sa deje, keď slobodu považujeme za nezávislú od akéhokoľvek referenčného bodu okrem nej samej a ak považujeme každý vzťah k prvotnej pravde za ohrozenie. V dôsledku toho upadá aj rešpektovanie slobody a dôstojnosti druhých. Pápež Benedikt XVI. to vysvetlil takto: „Vôľa, ktorá sa považuje za úplne neschopnú hľadať

⁴⁶ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 1730

pravdu a dobro, nemá iné objektívne dôvody či motívy konania ako tie, ktoré jej diktujú jej vlastné momentálne a náhodné záujmy. Nemá žiadnu „identitu“, ktorú treba chrániť a budovať prostredníctvom skutočne slobodných a vedomých rozhodnutí. Preto sa nemôže dožadovať rešpektu zo strany „vôle“ druhých, ktorá sa tiež odlúčila od vlastnej najhlbšej podstaty, a teda nemôže poskytnúť iný „dôvod“, ba neposkytuje vôbec nijaký „dôvod“. Klamlivá predstava, že v morálnom relativizme je možné nájsť kľúč na pokojné spolužitie, je v skutočnosti začiatkom rozdelenia a popierania dôstojnosti ľudských bytostí.“⁴⁷

31. Okrem toho by nebolo realistické hlásať abstraktnú slobodu bez akejkoľvek podmienenosti, kontextu alebo ohraničenia. Naopak, „správne uplatňovanie osobnej slobody si vyžaduje presné podmienky ekonomického, sociálneho, právneho, politického a kultúrneho poriadku“,⁴⁸ ktoré sa často nerešpektujú. V tomto zmysle možno povedať, že niektorí sa tešia väčšej „slobode“ ako iní. Pri tejto veci sa osobitne zastavil pápež František: „Niektorí prichádzajú na svet v rodinách s dobrými ekonomickými podmienkami, dostávajú dobré vzdelanie, vyrástli na dobrej výžive alebo prirodzene vlastnia význačné schopnosti. Tí určite nebudú potrebovať aktívny štát a budú žiadať len slobodu. No evidentne to isté pravidlo neplatí pre ľudí so zdravotným postihnutím, pre toho, kto sa narodil v chudobnej rodine, vyrástol so vzdelaním s nízkou kvalitou alebo s nedostačujúcimi možnosťami na náležitú liečbu svojich chorôb. Ak sa spoločnosť riadi primárne kritériami slobody trhu a výkonnosti, pre týchto ľudí niet

47 Benedikt XVI., *Posolstvo na 44. svetový deň pokoja* (1. januára 2011), č. 3: *Insegnamenti VI/2* (2011), 979

48 Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 137

miesta a bratstvo nebude ničím iným než len romantickým výrazom.“⁴⁹ Preto je potrebné pochopiť, že „oslobodenie od nespravodlivostí napomáha slobodu a ľudskú dôstojnosť“⁵⁰ na každej úrovni a vzťahu ľudských činov. Aby bola možná autentická sloboda, „musíme znova postaviť ľudskú dôstojnosť do centra a na tomto pilieri postaviť alternatívne sociálne štruktúry, ktoré potrebujeme“.⁵¹ Analogicky sa sloboda často zatieňuje rozličnou psychologickou, historickou, sociálnou, výchovnou, kultúrnou podmienenosťou. Reálna sloboda neustále potrebuje byť „oslobodená“. A rovnako sa musí zdôrazňovať základné právo na náboženskú slobodu.

32. Zároveň je zjavné, že dejiny ľudstva neukazujú na pokrok v chápaní dôstojnosti a slobody osôb bez tieňov a nebezpečenstva involúcie. Dosvedčuje to fakt, že je tu aj pod vplyvom kresťanstva rastúca ašpirácia, ktorá sa naďalej stáva kvasom aj čoraz viac sekularizovanej spoločnosti – vykoreniť rasizmus, otroctvo, odsúvanie žien, detí, chorých a postihnutých na okraj. Ale táto ťažká cesta má ešte ďaleko do svojho cieľa.

49 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 109: AAS 112 (2020), 1006

50 Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 137

51 František, *Príhovor k účastníkom Svetového stretnutia ľudových hnutí* (28. októbra 2014): AAS 106 (2014), 858.

4.

Vážne porušovanie ľudskej dôstojnosti

33. Vo svetle doterajších úvah o centrálnosti ľudskej dôstojnosti sa tento posledný úsek deklarácie dotkne jej konkrétneho a závažného porušovania. Robí tak v duchu vlastnom magistériu Cirkvi, ktorý má plné vyjadrenie v učení posledných pápežov, ako sme to už vyjadrili. Napríklad pápež František na jednej strane neúnavne pripomína rešpektovanie ľudskej dôstojnosti: „Každá ľudská bytosť má právo dôstojne žiť i integrálne sa rozvíjať a nijaká krajina nemôže poprieť toto základné právo. Každý človek má vlastnú dôstojnosť, aj keď je málo zdatný, aj keď sa narodil alebo vyrástol s obmedzeniami; vskutku to neumenšuje jeho nesmiernu dôstojnosť ako ľudskej osoby, ktorá sa nezakladá na okolnostiach, ale na hodnote jeho bytia. Keď sa tento elementárny princíp nedodržiava, niet budúcnosti ani pre bratstvo, ani pre prežitie ľudstva.“⁵² Na druhej strane neprestáva poukazovať na konkrétne porušovanie ľudskej dôstojnosti v dnešnej dobe, povolávajúc každého, aby rázne prevzal zodpovednosť a aktívne sa zaangažoval.

34. V úsilí poukázať na niektoré aspekty vážneho porušovania ľudskej dôstojnosti v súčasnom svete môžeme pripomenúť, čo v tomto ohľade učil Druhý vatikánsky koncil. Treba uznať, že ľudskej dôstojnosti protirečí „všetko, čo je proti samému životu, teda vraždy každého druhu, genocídy, potraty, eutanázia, ako aj samovraždy“.⁵³ Rovnako je úkladom na našu dôstojnosť „všetko,

52 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 107: AAS 112 (2020), 1005 – 1006

53 Druhý vatikánsky koncil, pastoračná konštitúcia *Gaudium et spes* (7. decembra 1965), č. 27: AAS 58 (1966), 1047

čo poškodzuje celistvosť ľudskej osoby, ako zmrzačovanie, fyzické a duševné trýznenie a psychologické donucovanie“. ⁵⁴ A napokon „všetko, čo poškodzuje dôstojnosť človeka, ako sú neľudské životné podmienky, svojvoľné väznenie, deportácie, otroctvo, prostitúcia, obchod so ženami a s mladistvými; taktiež nedôstojné pracovné podmienky, v ktorých sa zaobchádza s pracujúcimi ako s obyčajnými nástrojmi ziskuchtivosti, a nie ako so slobodnými a zodpovednými osobami“. ⁵⁵ Treba tu spomenúť aj otázku trestu smrti. ⁵⁶ Aj on totiž porušuje neodňateľnú dôstojnosť každej ľudskej osoby odhliadnuc od akýchkoľvek okolností. Naopak, musí sa uznať, že „rozhodné odmietnutie trestu smrti ukazuje, pokiaľ až je možné rozpoznať neodňateľnú dôstojnosť každej ľudskej bytosti a uznať, že má na tomto svete svoje miesto. Pretože ak to neodopriem najhoršiemu z kriminálnikov, neodopriem to nikomu, dám všetkým možnosť deliť sa spoločne o túto planétu napriek tomu, čo nás môže rozdeľovať“. ⁵⁷ Zdá sa vhodné zdôrazniť aj dôstojnosť osôb, ktoré sa nachádzajú vo väzení, často nútené žiť v nedôstojných podmienkach, a že praktizovanie mučenia bezhranične protirečí dôstojnosti, ktorá je vlastná každej ľudskej bytosti aj v prípade, keď je niekto vinný z ťažkých zločinov.

35. Bez toho, aby sme veci podávali vyčerpávajúcim spôsobom, v tom čo nasleduje, chceme upriamiť pozornosť

⁵⁴ Tamže

⁵⁵ Tamže

⁵⁶ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, n. 2267 a Kongregácia pre náuku viery, *List biskupom o novej redakcii č. 2267 Katechizmu Katolíckej cirkvi o treste smrti* (1. augusta 2018), čísla 7 – 8.

⁵⁷ František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 269: AAS 112 (2020), 1065

na niektoré závažné a osobitne aktuálne porušovanie ľudskej dôstojnosti.

Dráma chudoby

36. Jedným z fenoménov, ktorý značne prispieva k popieraniu dôstojnosti toľkých ľudských bytostí je extrémna chudoba, spojená s nerovným rozdeľovaním bohatstva. Ako to zdôraznil už Ján Pavol II., „jedna z najväčších nespravodlivostí moderného sveta je práve v tom, že je pomerne málo tých, čo vlastnia mnoho, ale veľmi veľa tých, čo nemajú skoro nič. Táto nespravodlivosť pochádza zo zlého rozdelenia majetkov a služieb, ktoré boli pôvodne určené všetkým“.⁵⁸ Okrem toho by bolo iluzórne paušálne rozlišovať medzi „bohatými“ a „chudobnými“ krajinami. Už Benedikt XVI. totiž poznamenal, že „v absolútnom význame rastie svetové bohatstvo, no narastá aj nerovnosť. V bohatých krajinách schudobnievajú nové spoločenské skupiny a vznikajú nové formy chudoby. V najchudobnejších oblastiach si niektoré skupiny marnotratne a konzumisticky užívajú istý druh ‚superluxusu‘, ktorý neprijateľným spôsobom kontrastuje s pretrvávajúcimi situáciami neľudskej biedy“. Pretrváva „hlasne volajúce pohoršenie nerovnosti“,⁵⁹ kde sa dôstojnosť chudobných popiera dvojnásobne, jednak pre nedostatok zdrojov na uspokojovanie základných potrieb, jednak pre ľahostajnosť, s akou s nimi zaobchádzajú tí, čo žijú povedľa nich.

58 Ján Pavol II., encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30. decembra 1987), č. 28: AAS 80 (1988), 549

59 Benedikt XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. júna 2009), č. 22: AAS 101 (2009), 657, kde sa cituje Pavol VI., encyklika *Populorum progressio* (26. marca 1967), č. 9: AAS 59 (1967), 261 – 262.

37. Spolu s pápežom Františkom treba preto uzavrieť, že sa „zväčšilo bohatstvo, ale bez rovnosti, a preto sa deje aj to, že ‚vznikajú nové formy chudoby‘. Keď sa hovorí, že moderný svet zredukoval chudobu, robí sa to tak, že sa meria podľa kritérií iných období neporovnateľných so súčasnou realitou“.⁶⁰ V dôsledku toho sa chudoba šíri „rôznymi spôsobmi, ako napríklad v posadnutosti znižovať náklady na prácu bez toho, aby si uvedomovali vážne následky, pretože priamym dôsledkom nezamestnanosti, ktorú to vyvoláva, je rozširovanie hraníc chudoby“.⁶¹ Medzi týmito „deštruktívnymi účinkami impéria peňazí“⁶² možno spoznať, že „nejestvuje horšia chudoba než tá, ktorá oberá o prácu a dôstojnosť práce“.⁶³ Ak sa niektorí narodili v krajine alebo v rodine, kde sú menšie možnosti rozvoja, treba uznať, že je to v protiklade s ich dôstojnosťou, ktorá je presne taká istá ako u tých, čo sa narodili v bohatej rodine alebo bohatej krajine. Všetci sme za túto zjavnú nespravodlivosť zodpovední, hoci na rozdielnom stupni.

Vojna

38. Ďalšou tragédiou, ktorá popiera ľudskú dôstojnosť je to, čo spôsobuje vojna, dnes ako v každej dobe: „Vojny,

60 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 21: AAS 112 (2020), 976, kde sa cituje Benedikt XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. júna 2009), č. 22: AAS 101 (2009), 657.

61 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 20: AAS 112 (2020), 975 – 976. Porov. aj *Modlitbu k Stvoriteľovi* na konci encykliky.

62 Tamže, č. 116: AAS 112 (2020), 1009, kde sa cituje František, *Príhovor k účastníkom Svetového stretnutia ľudových hnutí* (28. októbra 2014): AAS 106 (2014), 851 – 852.

63 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 162: AAS 112 (2020), 1025, v ktorej sa cituje František, *Príhovor k členom diplomatického zboru akreditovaného pri Svätej stolici* (12. januára 2015): AAS 107 (2015), 165.

atentáty, prenasledovanie z rasových alebo náboženských dôvodov a časté násilie páchané proti ľudskej dôstojnosti [...] sa v mnohých regiónoch sveta bolestne znásobili, až tento stav možno označiť za „rozkúskovanú tretiu svetovú vojnu.“⁶⁴ Vojna, ktorá po sebe zanecháva ničenie a bolesť, útočí na ľudskú dôstojnosť krátkodobo aj dlhodobo: „Hoci potvrdzujeme neodňateľné právo na legitímnu obranu, ako aj chrániť tých, ktorí majú ohrozenú existenciu, musíme pripustiť, že vojna je vždy „porážkou ľudskosti“. Žiadna vojna nestojí za slzy matky, ktorá vidí svojho syna zmrzačeného alebo mŕtveho; žiadna vojna nestojí za stratu života, aj keby šlo o jedinú ľudskú osobu, posvätné bytie, stvorené na obraz a podobu Stvoriteľa; žiadna vojna nestojí za znečistenie nášho spoločného domu; a žiadna vojna nestojí za zúfalstvo tých, ktorí sú nútení opustiť vlasť a z okamihu na okamih sú zbavení svojho domu a všetkých rodinných, priateľských, sociálnych a kultúrnych zväzkov, ktoré v niektorých prípadoch vybuďovali celé generácie.“⁶⁵ Všetky vojny pre samotný fakt, že sú v rozpore s ľudskou dôstojnosťou, sú „konflikty, ktoré neriešia problémy, ale ich zväčšujú.“⁶⁶ To sa stáva závažnejším v dnešnej dobe, keď sa stalo normálnym, že mimo miesta bojov zomierajú mnohí nevinní civilní obyvatelia.

64 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 25: AAS 112 (2020), 978, kde sa cituje František, *Posolstvo na 40. svetový deň pokoja* (1. januára 2016): AAS 108 (2016), 49.

65 František, Posolstvo účastníkom 6. ročníka *Forum de Paris sur la Paix* (10. novembra 2023): *L'Osservatore Romano* (10. novembra 2023), 7, v ktorom sa cituje Id., *Generálna audiencia* (23. marca 2022): *L'Osservatore Romano* (23. marca 2022), 3.

66 František, *Príhovor na konferencii strán Rámcového dohovoru Spojených národov o klimatických zmenách (COP 28)* (2. decembra 2023): *L'Osservatore Romano* (2. decembra 2023), 2

39. V dôsledku toho Cirkev dnes nemôže robiť iné, ako si osvojiť slová pápežov, opakujúc so svätým Pavlom VI.: „*Jamais plus la guerre, jamais plus la guerre!*“ (Nikdy viac vojna!, pozn. prekl.)⁶⁷, a spolu s Jánom Pavlom II. prosiac „v mene Boha a mene človeka: „Nezbíjajte! Nepripravujte ľuďom ničenie a vyhladzovanie! Myslite na svojich bratov, ktorí trpia hladom a biedou! Rešpektujte dôstojnosť a slobodu každého človeka!“⁶⁸ Práve v dnešnej dobe je to výkrik Cirkvi a celého ľudstva. Pápež František napokon zdôrazňuje, že „už nemôžeme myslieť na vojnu ako na riešenie. Zoči-voči takejto skutočnosti je dnes veľmi ťažké opierať sa o racionálne kritériá, ku ktorým sa dospelo v iných storočiach, aby sme mohli hovoriť o možnej ‚spravodlivej vojne‘. Už nikdy vojna!“⁶⁹ Pretože ľudstvo často upadá do tých istých omylov minulosti, „na budovanie pokoja je nutné zanechať logiku legitímnosti vojny“.⁷⁰ Pre vnútorný vzťah, aký jestvuje medzi vierou a ľudskou dôstojnosťou, je protirečením, že sa vojna zakladá na náboženskom presvedčení: „Tí, čo vyzývajú Božie meno, aby ospravedlnili terorizmus, násilie a vojnu, nesledujú Božiu cestu: vojna v mene náboženstva je vojna proti náboženstvu.“⁷¹

67 Porov. Pavol VI., *Prejav v Spojených národoch* (4. októbra 1965): AAS 57 (1965), 881

68 Ján Pavol II., encyklika *Redemptor hominis* (4. marca 1979), č. 16: AAS 71 (1979), 295

69 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 258: AAS 112 (2020), 1061

70 František, *Príhovor k Bezpečnostnej rade Spojených národov* (14. júna 2023): *L'Osservatore Romano* (15. júna 2023), 8

71 František, *Príhovor na Svetový deň modlitieb za pokoj* (20. septembra 2016), Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2017, 5

40. Migranti sú prvé obeť mnohorakých foriem chudoby. Nielenže ich dôstojnosť popierali v ich krajinách,⁷² ale aj celý ich život je vystavený riziku, pretože im chýbajú prostriedky na založenie rodiny, prácu alebo výživu.⁷³ Keď potom prídu do krajín, ktoré by mali byť schopné prijať ich, „nie sú považovaní za dostatočne hodných toho, aby mali účasť na spoločenskom živote ako ktokoľvek iný, a zabúda sa na to, že majú rovnakú vpísanú ľudskú dôstojnosť ako ktokoľvek iný. [...] Nikdy sa nepovie, že nie sú ľuďmi, ale čo sa týka rozhodnutí a spôsobu, ako sa s nimi zaobchádza v praxi, ukazuje sa, že sú pokladaní za menejcenných, menej dôležitých, menej ľudských“.⁷⁴ Naliehavo však vždy treba pamätať, že „každý migrant je ľudskou osobou, a ako taká vlastní neodňateľné základné práva, ktoré majú rešpektovať všetci a v každej situácii“.⁷⁵ Prijímanie migrantov je dôležitý a významný spôsob, ako brániť „neodňateľnú dôstojnosť každého človeka bez ohľadu na pôvod, farbu pleti alebo náboženstvo“.⁷⁶

72 Porov. František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 38: AAS 112 (2020), 983: „V dôsledku tohto ‚sa znova potvrdzuje právo neemigrovať, to je mať podmienky na to, aby človek mohol zostať vo svojej krajine‘ – citujúc Benedikta XVI., *Posolstvo na 90. svetový deň migrantov a utečencov* (12. októbra 2012): AAS 104 (2012), 908.

73 Porov. František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 38: AAS 112 (2020), 982 – 983

74 Tamže, č. 39: AAS 112 (2020), 983

75 Benedikt XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. júna 2009), č. 62: AAS 101 (2009), 697

76 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 39: AAS 112 (2020), 983

Obchodovanie s ľuďmi

41. Obchodovanie s ľudskými bytosťami treba zarátať medzi vážne porušovanie ľudskej dôstojnosti.⁷⁷ Nie je to novinka, ale jej rozmach naberať tragické rozmery, ktoré sú na očiach všetkých. A to je dôvod, prečo ho pápež František odsudzuje veľmi silnými slovami: „Znova zdôrazňujem, že ‚obchodovanie s ľuďmi‘ je nečestné, je to hanba našej spoločnosti, ktorá si hovorí, že je civilizovaná! Vykorisťovatelia a klienti na všetkých úrovniach by si mali sami pred sebou a pred Bohom vážne spytovať svedomie! Cirkev dnes znova mocne vyzýva, aby sa vždy chránila dôstojnosť a centrálnosť každej osoby rešpektovaním základných práv, ako to zdôrazňuje sociálna náuka. Nech sa práva, ktoré vyžaduje, rozšíria reálne tam, kde sa nepriznávajú miliónom mužov a žien na každom kontinente. Vo svete, kde sa veľa hovorí o právach, a toľkokrát sa fakticky šliape ľudská dôstojnosť! Zdá sa, že vo svete, kde sa veľa hovorí o právach, majú ho len peniaze.“⁷⁸

42. Z tohto dôvodu Cirkev a ľudstvo nemôžu prestať bojovať proti javom ako „obchod s ľudskými orgánmi a tkanivami, sexuálne zneužívanie detí, otrocká práca vrátane prostitúcie, obchod s drogami a zbraňami,

77 Môže byť užitočné pripomenúť si vyhlásenie Pavla III. o dôstojnosti ľudí, nachádzajúcich sa v krajinách „Nového sveta“ v bule *Pastorale officium* (29. mája 1537), kde pod trestom exkomunikácie stanovuje, že obyvateľov týchto území, „aj keď nie sú v lone Cirkvi [...] nemožno oberať o slobodu a o možnosť vlastníť a spravovať svoje veci, pretože sú ľuďmi, a tým schopní viery a spásy“ [*licet extra gremium Ecclesiae existant, non tamen sua libertate, aut rerum suarum dominio [...] privandos esse, et cum homines, ideoque fidei et salutis capaces sint*“]: DH 1495.

78 František, *Príhovor k účastníkom plenárneho zasadania Pápežskej rady pre pastoraáciu migrantov a cestujúcich* (24. mája 2013): AAS (2013), 470

terorizmus a medzinárodný organizovaný zločin. Rozsah týchto situácií a z nich plynúci počet nevinných obetí je taký, že sa musíme brániť, aby sme nepodľahli pokušeniu deklamačného nominalizmu s upokojujúcim účinkom svedomia. Musíme sa starať o to, aby naše inštitúcie boli v boji proti týmto pohromám naozaj účinné.⁷⁹ Zoči-voči takým rozmanitým a brutálnym formám popierania ľudskej dôstojnosti je potrebné čoraz viac si uvedomovať, že „obchodovanie s ľuďmi je zločinom proti ľudskosti“.⁸⁰ Popiera ľudskú dôstojnosť v podstate aspoň dvojakým spôsobom: „Obchodovanie s ľuďmi totiž hanobí ľudskosť obete, keď ju oberá a slobodu a dôstojnosť. Ale zároveň dehumanizuje tých, čo ho páchajú.“⁸¹

Sexuálne zneužívanie

43. Hlboká dôstojnosť, ktorá tkvie v ľudskej bytosti ako celku ducha i tela, umožňuje pochopiť, prečo každé sexuálne zneužitie zanecháva hlboké jazvy v srdci toho, kto ho podstúpil. Tento človek sa totiž cíti zranený vo svojej ľudskej dôstojnosti. Ide o „utrpenie, ktoré môže pretrvávajúť po celý život a ktoré nemôže napraviť nijaké pokánie. Tento jav je v spoločnosti rozšírený, dotýka sa aj Cirkvi a predstavuje vážnu prekážku v jej poslaní“.⁸² Preto je tu úsilie, ktoré Cirkev neprestáva vynakladať, aby sa

79 František, *Prejav v Organizácii Spojených národov, New York* (25. septembra 2015): AAS 107 (2015), 1039

80 František, *Príhovor ku skupine veľvyslancov pri príležitosti odovzdávania poverovacích listín* (12. decembra 2013): *L'Osservatore Romano* (13. decembra 2013), 8

81 František, *Príhovor k účastníkom Medzinárodnej konferencie o obchodovaní s ľuďmi* (11. apríla 2019): AAS 111 (2019), 700

82 *Záverečný dokument 15. riadneho generálneho zhromaždenia synody biskupov* (27. októbra 2018), č. 29

zabránilo akejkol'vek forme zneužívania, a začína vo vlastnom vnútri.

Násilie na ženách

44. Násilie voči ženám je globálnym škandalom, ktorý sa stáva čoraz viac zrejším. Ak sa slovami uznáva rovnaká dôstojnosť ženy, v niektorých krajinách je nerovnosť medzi ženami a mužmi veľmi závažná a aj v rozvinutejších a demokratických krajinách konkrétna sociálna realita dosvedčuje skutočnosť, že sa často ženám nepriznáva rovnaká dôstojnosť ako mužom. Pápež František na to poukazuje, keď tvrdí, že „spoločnosť na celom svete nie je ani zďaleka zorganizovaná tak, aby jasne odzrkadľovala, že ženy majú presne takú istú dôstojnosť a identické ľudské práva ako muži. Slovami sa isté veci tvrdia, ale rozhodnutia a realita kričia iné posolstvo. Faktom je, že ,dvojnásobne utrápené sú ženy, ktoré trpia vylúčením, zlým zaobchádzaním a násilím, pretože často majú ešte menej možností brániť svoje práva“.⁸³

45. Už Ján Pavol II. konštatoval, že „treba ešte mnoho urobiť pre to, aby neexistovala diskriminácia žien a matiek. Dôležité je všade dosiahnuť účinné zrovnoprávnenie žien z hľadiska práv ľudskej osoby, čo značí rovnakú mzdu za rovnakú prácu, ochranu pracujúcej matky, spravodlivý postup v kariére, rovnosť manželov v rodinnom práve, uznanie všetkého, čo súvisí s právami a povinnosťami občana v demokratickom štáte“.⁸⁴ Nerovnosti

83 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 23: AAS 112 (2020), 977, v ktorej sa cituje Id., apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), č. 212: AAS 105 (2013).

84 Ján Pavol II., *List ženám* (29. júna 1995), č. 4: *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1875

v tomto smere sú rôznymi formami násilia. A pripomenul aj to, že „je čas dôrazne odsúdiť všetky formy *sexuálneho násilia*, ktorých objektmi sú nezriedka ženy, a zaviesť vhodné legislatívne nástroje na ich ochranu. V mene úcty voči ľudskej osobe musíme vzniesť žalobu voči rozšírenej hedonistickej a trhovej kultúre, ktorá podporuje systematické zneužívanie sexuality a vedie aj dievčatá v útľom veku upadnúť do bahna korupcie a podvoliť sa, aby zo svojho tela urobili tovar“.⁸⁵ Ako nespomenúť medzi formami násilia voči ženám donucovanie na potrat, ktorý zasahuje matku aj dieťa a deje sa to tak často na uspokojenie egoizmu mužov? A ako neuviesť praktizovanie polygamie, ktorá je v rozpore s rovnakou dôstojnosťou žien i mužov a rovnako je v rozpore „s manželskou láskou, ktorá je jediná a výlučná“, ako to pripomína *Katechizmus Katolíckej cirkvi*?⁸⁶

46. V perspektíve násilia voči ženám nikdy nemožno dosť odsúdiť jav femicídy. Na tomto fronte musí byť úsilie celého medzinárodného spoločenstva kompaktné a konkrétne, ako to zdôrazňuje pápež František: „Máriaína láska nám musí pomôcť dospieť k postojom uznania a vďačnosti voči ženám, voči našim matkám a starým matkám, ktoré sú baštami v živote našich miest. Takmer stále tiché vedú život k rozkvetu. Je to ticho a sila nádeje. Vďaka za vaše svedectvo! [...] Ale pri pohľade na matky a ženy vás chcem pozvať do boja proti pliaže, ktorá zasahuje náš americký kontinent – sú to početné prípady femicídy. A sú to mnohé situácie násilia, ktoré sa dejú za toľkými stenami. Pozývam vás do boja proti tomuto

85 Tamže, č. 5: *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1875

86 *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 1645

zdroju utrpenia a prosím, aby sa napomáhalo zákonodarstvo a kultúra zavrhnutia akejkoľvek formy násilia.“⁸⁷

Potrat

47. Cirkev neprestáva pripomínať, že „dôstojnosť každého ľudského bytia má vnútorne vpísaný charakter a platí od okamihu počatia až po prirodzenú smrť. Práve potvrdenie takejto dôstojnosti je neodškriepiteľným predpokladom na ochranu osobnej i sociálnej existencie a aj nutnou podmienkou, aby sa bratstvo a sociálne priateľstvo mohlo realizovať medzi všetkými národmi zeme“.⁸⁸ Na základe tejto nedotknuteľnej hodnoty ľudského života sa cirkevné magistérium vždy vyslovovalo proti potratu. O tejto veci Ján Pavol II. píše: „Medzi všetkými prečinmi proti životu, akých sa človek môže dopustiť, má umelý potrat rysy, ktoré ho robia osobitne vážnym a odsúdeniahodným zločinom. [...] Dnes sa však vedomie tohto zla vo svedomí mnohých ľudí postupne oslabuje. Akceptovanie umelého potratu v zmýšľaní, konaní, ba aj v zákonoch je výrečným znakom strašnej krízy morálneho zmyslu, ktorý postupne stráca schopnosť rozlišovať medzi dobrom a zlom dokonca aj vtedy, keď ide o základné právo na život. V tejto hroznej situácii je dnes zvlášť potrebná odvaha, ktorá umožní pozrieť sa pravde do očí, nazývať veci pravými menami a nepodliehať pritom pohodlným kompromisom či pokušeniu klamať samého seba. Do tohto kontextu môžeme umiestniť kategorickú výstrahu proroka: ‚Beda tým, čo vravia zlému dobré

87 František, *Prejav pri príležitosti mariánskeho slávenia – Virgen De La Puerta* (20. januára 2018): AAS 110 (2018), 329

88 František, *Príhovor k účastníkom plenárneho zasadania Kongregácie pre náuku viery* (21. januára 2022): *L'Osservatore Romano* (21. januára 2022), 8

a dobrému zlé, robia svetlo tmou a tmu svetlom' (Iz 5, 20). Práve v prípade umelého potratu sa možno dnes stretnúť s dvojznačnou terminológiou, ako napríklad ,prerušenie tehotenstva', ktorým sa chce zakryť jeho pravá povaha a vo verejnej mienke zmierniť jeho závažnosť. Možno práve tento jazykový jav je symptómom nepokojného svedomia. Nijaké slovo však nie je schopné zmeniť skutočnosť: umelý potrat je – nezávisle od toho, ako je vykonaný – *vedomým a priamym zabitím ľudskej bytosti v počiatočnom štádiu jej života medzi počatím a narodením*.⁸⁹ Deti pred narodením sú „najbezbrannejšie a najnevinnejšie zo všetkých; dnes sa im upiera ľudská dôstojnosť, aby sa s nimi mohlo robiť, čo sa komu zachce; berie sa im život a schvaľujú sa také zákony, ktoré zakazujú, aby tejto svojoľnosti ktokoľvek bránil“.⁹⁰ Preto je aj v dnešnej dobe potrebné so všetkou silou a jasnosťou tvrdiť, že „táto obrana nenarodeného života je vnútorne spojená s obranou každého ľudského práva. Opiera sa o presvedčenie, že ľudské bytie je vždy posvätné a nedotknuteľné, v každej situácii a každej fáze svojho vývoja. Je vždy cieľom a nikdy nie prostriedkom na riešenie iných problémov. Ak padne toto presvedčenie, porušia sa pevné a stále základy ochrany ľudských práv; a preto tieto práva budú manipulovateľné takými spôsobmi, aké vyhovujú tým, čo sú práve pri moci. Sám rozum stačí na to, aby sme spoznali neporušiteľnú hodnotu každého ľudského života. Ale ak sa naň pozeráme aj z hľadiska viery, „každé

89 Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae* (25. marca 1995), 58: AAS 87 (1995), 466 – 467. Na tému náležitej úcty voči ľudským embryám pozri aj Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Donum vitae* (22. februára 1987): „Prax zachovávať pri živote embryá, naživo alebo v skúmavke, s experimentálnym alebo obchodným cieľom, je vonkoncom v rozpore s ľudskou dôstojnosťou“ (I, 4): AAS 80 (1988), 82.

90 František, apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013): AAS 105 (2013), 1108

prehrešenie sa proti dôstojnosti človeka kričí, volá pred Božou tvárou po pomste a je urážkou Stvoriteľa človeka“.⁹¹ Na tomto mieste si zasluhuje zmienku veľkodušná a odvážna zaangažovanosť svätej Matky Terezy z Kalkaty za ochranu každého počatého života.

Náhradné materstvo

48. Cirkev rovnako zaujíma stanovisko proti praktizovaniu náhradného materstva, pri ktorom sa dieťa, nesmierne dôstojné, stane čistým predmetom. Z tohto dôvodu slová pápeža Františka znejú mimoriadne jasne: „Cesta pokoja si vyžaduje rešpektovanie života každej ľudskej bytosti, počnúc tej nenarodenej v lone matky, ktorú nemožno zničiť, ani sa nemôže stať predmetom obchodovania. V tomto ohľade považujem za poľutovaniahodnú prax takzvaného náhradného materstva, ktoré vážne poškodzuje dôstojnosť ženy a dieťaťa. Spočíva vo využití situácie materiálnej potreby matky. Dieťa je vždy dar a nikdy nie predmet zmluvy. Želám si preto, aby sa medzinárodná komunita zaangažovala za zákaz tejto praxe na všeobecnej úrovni.“⁹²

49. Uplatňovanie náhradného materstva okrem toho porušuje dôstojnosť dieťaťa. Každé dieťa totiž od okamihu počatia po narodenie a neskôr po rozvoj ako chlapec alebo dievča, kým sa stane dospelým, vlastní nedotknuteľnú dôstojnosť, ktorá sa jasne vyjadruje, hoci osobitným a diferencovaným spôsobom, v každej fáze života. Dieťa má preto z moci neodňateľnej dôstojnosti právo na

⁹¹ Tamže

⁹² František, *Príhovor k členom diplomatického zboru akreditovaného pri Svätej stolici pri príležitosti blahoželaní k novému roku* (8. januára 2024): *L'Osservatore Romano* (8. januára 2024), 3

plne ľudský pôvod, a nie umelo vyvolaný, dostať dar života, ktorý by zároveň poukázal na dôstojnosť toho, kto ho daruje a kto ho prijíma. Uznanie dôstojnosti ľudskej osoby okrem toho so sebou prináša aj priznanie dôstojnosti manželskému zväzku a ľudskému plodeniu vo všetkých jeho rozmeroch. V tomto smere sa legitímna túžba mať dieťa nemôže premeniť na „právo na dieťa“, ktoré nerešpektuje dôstojnosť samotného dieťaťa ako adresáta bezodplatného daru života.⁹³

50. Uplatňovanie náhradného materstva zároveň porušuje dôstojnosť samej ženy, ak je k nemu donútená alebo sa mu slobodne rozhodne podrobiť. Takouto praxou sa žena odcudzí dieťaťu, ktoré v nej rastie a stáva sa jednoduchým prostriedkom na zárobok alebo uspokojenie svojvoľnej túžby iných. Toto je v každom prípade v rozpore so základnou dôstojnosťou ľudskej bytosti a jej práva, ktoré má byť vždy uznané pre ono samé, a nikdy nie ako nástroj iného.

Eutanázia a asistovaná samovražda

51. Jestvuje osobitný prípad porušovania ľudskej dôstojnosti, ktorý sa deje v tichosti, ale získava si čoraz väčší priestor. Je osobitný v tom, že používa mylný pojem ľudskej dôstojnosti proti samotnému životu. Toto zamieňanie, dnes veľmi bežné, sa deje, keď je reč o eutanázii. Napríklad zákony, ktoré priznávajú možnosť eutanázie alebo asistovanej samovraždy sa niekedy označujú za

93 Porov. Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Dignitas personae* (8. septembra 2008), č. 16: AAS 100 (2008), 868 – 869. Na všetky tieto aspekty sa presne odvoláva inštrukcia vtedajšej Kongregácie pre náuku viery pod názvom *Donum vitae* (22. februára 1987): AAS 80 (1988), 71 – 102.

„zákony dôstojnej smrti“ (*death with dignity acts*). Dost rozšírená je myšlienka, že eutanázia alebo asistovaná vražda sú v súlade s rešpektovaním dôstojnosti ľudskej osoby. Zoči-voči tejto skutočnosti treba veľmi zdôrazniť, že utrpením chorý nestráca dôstojnosť, aká je mu vlastná vnútorným a neodňateľným spôsobom, ale môže sa stať príležitosťou na upevnenie pút vzájomnej spolupatričnosti a nadobudnutie vedomia väčšej ceny každej osoby pre celé ľudstvo.

52. Zaiste, dôstojnosť chorého v kritických alebo terminálnych podmienkach si vyžaduje od všetkých nutné a primerané úsilie zmierniť utrpenie vhodnou paliatívnou liečbou a vyhnúť sa úpornej terapii alebo neúmerným zákrokom. Takáto liečba zodpovedá „neustálej povinnosti chápať potreby chorého: potrebu asistencie, úľavy v bolesti, emočné, citové a duchovné potreby“.⁹⁴ Ale takéto úsilie je úplne odlišné, ba opačné ako rozhodnutie eliminovať vlastný život alebo život druhých pod ťarchou utrpenia. Ľudský život, hoci v bolestivom stave, je nositeľom dôstojnosti, ktorú treba stále rešpektovať, ktorú nemožno stratiť, a úcty, ku ktorej zostáva stále nepodmienená. Nejestvujú totiž podmienky, pri nedostatku ktorých by ľudský život prestal byť dôstojný, a preto ho možno zničiť: „Život má rovnakú dôstojnosť a rovnakú hodnotu pre každého – úcta voči životu druhého je taká istá, akou sme povinní voči vlastnej existencii.“⁹⁵ Pomáhať samovrahovi vziať si život je preto objektívne prehrešenie sa proti dôstojnosti osoby, ktorá to žiada, aj keď sa tým plní jej pranie: „Musíme sprevádzať pri smrti, ale smrť nevyvolávať, či akoukoľvek formou napomáhať

94 Kongregácia pre náuku viery, list *Samaritanus bonus* (14. júla 2020), V, č. 4: AAS 112 (2020), 925

95 Porov. Tamže, V, č. 1: AAS 112 (2020), 919

samovraždu. Pamätám sa, že sa vždy podporovalo právo na starostlivosť, na starostlivosť pre všetkých, aby sa najslabší, zvlášť starí a chorí, nevyradovali. Život je právo, nie smrť, ktorú treba prijať, nie vysluhovať. A tento etický princíp sa týka všetkých, nielen kresťanov alebo veriacich.“⁹⁶ Ako sme už spomenuli, dôstojnosť každého človeka, akokoľvek slabého alebo trpiaceho, zahŕňa dôstojnosť všetkých.

Marginalizácia ľudí s postihnutím

53. Kritériom na overenie si reálnej pozornosti voči dôstojnosti každého jednotlivca je zrejme asistencia venovaná najviac znevýhodneným. Naša doba sa, žiaľ, nevyznačuje veľmi takouto starostlivosťou – pravdu povediac, presádza sa v nej kultúra skartovania.⁹⁷ Postaviť sa proti tejto tendencii možno zaslúženou pozornosťou a starostlivosťou voči tým, ktorí sa nachádzajú v situácii fyzickej alebo psychickej nedostatočnosti. Tento stav osobitnej zraniteľnosti,⁹⁸ takej dôležitej v evanjeliách, kladie vo všeobecnosti otázku, čo znamená byť ľudskou osobou, vychádzajúc práve zo stavu nespôsobilosti alebo postihnutia. Otázka ľudskej nedokonalosti nesie so sebou jasné aspekty aj zo sociálno-kultúrneho hľadiska, keďže v niektorých kultúrach trpia osoby s postihnutím marginalizáciou, ba až útlakom, lebo sa s nimi zaobchádza ako so skutočným „odpadom“. Pritom každá ľudská

96 František, *Generálna audiencia* (2. februára 2022): *L'Osservatore Romano* (9. februára 2022), 3

97 Porov. predovšetkým František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), čísla 18 – 21: AAS 112 (2020), 975 – 976: „Svetový odpad“. V čísle 188 táto encyklika identifikuje „kultúru skartovania“.

98 Porov. František, *Príhovor k účastníkom stretnutia z iniciatívy Pápežskej rady na podporu novej evanjelizácie* (21. októbra 2017): *L'Osservatore Romano* (22. októbra 2017), 8: „Zraniteľnosť patrí k podstate človeka“.

bytosť, v akomkoľvek stave zraniteľnosti sa nachádza, má svoju dôstojnosť zo samotného faktu, že ju chce a miluje Boh. Z tohto dôvodu treba čo najviac podporovať inklúziu a aktívnu účasť na spoločenskom a cirkevnom živote všetkých tých, ktorí sú nejakým spôsobom poznačení krehkosťou a postihnutím.⁹⁹

54. V širšej perspektíve si treba pripomenúť, že „táto dobročinná láska, srdce ducha politiky, je láska, ktorá vždy dáva prednosť posledným a ktorá stojí za každou činnosťou vykonanou v ich prospech“. [...] „Staráť sa o krehkosť znamená silu a jemnosť; znamená zápas a plodnosť uprostred súkromníckeho a funkcionalistického modelu, ktorý neúprosne vedie ku ,kultúre skartovania“. [...] Znamená to vziať na seba prítomnosť v jej najmarginálnejšej a najskľučujúcejšej situácii a dokázať ju pomazať dôstojnosťou. Tak sa iste zrodí intenzívna aktivita, pretože ,všetko treba urobiť na ochranu stavu a dôstojnosti ľudskej osoby“.¹⁰⁰

Rodová teória

55. Cirkev chce predovšetkým „zdôrazniť, že každá osoba, nezávisle od svojej sexuálnej orientácie, musí byť rešpektovaná vo svojej dôstojnosti a prijatá s úctou, aby sa zabránilo ,akémukoľvek náznaku nespravodlivej diskriminácie“ a osobitným spôsobom každej forme agresie

99 Porov. František, *Posolstvo pri príležitosti Medzinárodného dňa znevýhodnených osôb* (3. decembra 2020): AAS 112 (2020), 1185 – 1188

100 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), čísla 187 – 188: AAS 112 (2020), 1035 – 1036, v ktorej sa cituje *Id.*, *Prejav v Európskom parlamente, Štrasburg* (25. novembra 2014): AAS 106 (2014), 999 a *Id.*, *Príhovor k vládnucej triede a diplomatickému zboru, Bangui – Stredoafrická republika* (29. novembra 2015): AAS 107 (2015) 1320.

a násilia“.¹⁰¹ Z tohto dôvodu odmietame ako v rozpore s ľudskou dôstojnosťou fakt, že na niektorých miestach je nemálo ľudí väznených, mučených, dokonca zbavovaných života len pre ich sexuálnu orientáciu.

56. Cirkev zároveň zaznamenáva rozhodného kritického ducha prítomného v rodovej teórii. S tým zámerom pápež František pripomenul: „Cesta pokoja si vyžaduje rešpektovanie ľudských práv podľa jednoduchej ale jasnej formulácie, obsiahnutej vo *Všeobecnej deklarácii ľudských práv*, ktorej 75. výročie sme nedávno oslavovali. Ide o princípy racionálne zrejmé a všeobecne akceptované. Žiaľ, pokusy počas posledných desaťročí, nie plne zlučiteľné s pôvodne definovanými a nie vždy prijateľné, dali podnet na ideologické kolonizácie, medzi ktorými centrálnu úlohu zohráva rodová teória. Je veľmi nebezpečná, lebo pod rúškom rovnosti všetkých zotiera rozdiely.“¹⁰²

57. Vzhľadom na rodovú teóriu, o ktorej vedeckej konzistencii je v spoločenstve odborníkov veľa diskusií, Cirkev pripomína, že ľudský život vo všetkých jeho zložkách, fyzických aj duchovných, je Boží dar, ktorý treba prijať s vďačnosťou a postaviť ho do služby dobra. Chcieť disponovať sám so sebou ako to predpisuje rodová teória nezávisle od tejto základnej pravdy o ľudskom živote ako o dare, neznamená iné, ako podľahnúť veľmi starému pokúšaniu človeka, ktorý sa robí Bohom a chce konkurovať pravému Bohu v láske, zjavenej v evanjeliu.

101 František, apoštolská exhortácia *Amoris laetitia* (19. marca 2016), č. 250: AAS 108 (2016), 412 – 413, kde sa cituje *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 2358.

102 František, *Príhovor k členom diplomatického zboru akreditovaným pri Svätej stolici pri blahoželaniach k novému roku* (8. januára 2024): *L'Osservatore Romano* (8. januára 2024), 3

58. Ďalším závažným aspektom rodovej teórie je ten, že chce negovať najväčší možný rozdiel, aký jestvuje medzi živými bytosťami – pohlavný rozdiel. Tento ustanovujúci rozdiel je nielenže najväčší, aký si možno predstaviť, ale aj najkrajší a najmocnejší: u dvojice muž – žena dosahuje najobdivuhodnejšiu vzájomnosť, a je tak zdrojom zázraku, ktorý nás neprestáva prekvapovať. Je ním príchod nových bytostí na svet.

59. V tomto zmysle je zoči-voči šíreniu a nárokovaniu si nových práv, ako ich predkladá rodová teória, úcta k vlastnému telu a telu iných podstatná. Táto ideológia „projektuje spoločnosť bez pohlavných rozdielov a vyprázdňuje antropologický základ rodiny“.¹⁰³ Je neprijateľné, že „určité ideológie tohto typu s nárokom odpovedať na isté, niekedy pochopiteľné túžby, sa usilujú presadiť ako jediný spôsob zmýšľania, ktorý má určovať aj výchovu detí. Nesmieme ignorovať, že aj keď je možné rozlišovať medzi biologickým pohlavím (sexom) a spoločensko-kultúrnou úlohou pohlavia (*gender*), nemožno jedno od druhého oddeľovať“.¹⁰⁴ Treba preto odmietnuť všetky tieto pokusy, ktoré zatemňujú odvolávanie sa na nezmazateľný pohlavný rozdiel medzi mužom a ženou: „Nemôžeme oddeľovať to, čo je mužské a ženské, od diela stvoreného Bohom, ktoré predchádza všetky naše rozhodnutia a skúsenosti a v ktorom sú biologické prvky, ktoré nemožno ignorovať“.¹⁰⁵ Každá ľudská osoba sa stáva schopnou plne objaviť seba samu iba vtedy, keď môže uznať a akceptovať tento rozdiel vo vzájomnosti, svoju dôstojnosť a identitu.

103 František, apoštolská exhortácia *Amoris laetitia* (19. marca 2016), č. 56. AAS 108 (2016), 334

104 Tamže, kde sa cituje 14. generálne zasadanie riadnej synody biskupov, *Relatio finalis* (24. októbra 2015), 58

105 František, *Amoris laetitia* (19. marca 2016), č. 286: AAS 108 (2016). 425

Zmena pohlavia

60. Dôstojnosť tela nemožno považovať za nižšiu od osoby ako takej. *Katechizmus Katolíckej cirkvi* nás výslovne pozýva uznať, že „telo človeka má účasť na dôstojnosti Božieho obrazu“.¹⁰⁶ Takáto pravda si zasluhuje zmienku, predovšetkým keď ide o zmenu pohlavia. Ľudská bytosť sa totiž skladá neoddeliteľne z tela a duše a telo je živým miestom, v ktorom vnútro duše sídli a prejavuje sa aj cez sieť ľudských vzťahov. Keďže duša a telo utvárajú osobu, majú účasť na dôstojnosti, ktorou sa vyznačuje každá ľudská bytosť.¹⁰⁷ V tomto ohľade si treba pripomenúť, že ľudské telo má účasť na dôstojnosti osoby, pretože je nositeľom osobných významov, zvlášť situácie pohlavia.¹⁰⁸ Vďaka telu každú osobu spoznávame ako splodenú inými a muž a žena prostredníctvom svojho tela môžu vytvárať vzťah lásky, schopný plodiť iné osoby. O potrebe rešpektovať prirodzený poriadok ľudskej osoby pápež František učí, že „stvorenie nás predchádza a musí byť prijímané ako dar. Zároveň sme povolaní starať sa o našu ľudskosť, čo predovšetkým znamená prijať a rešpektovať ju takú, ako bola stvorená“.¹⁰⁹ Z toho vyplýva, že akýkoľvek zásah

106 *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 364

107 Toto platí aj pre úctu k telu zosnulých; porov. napr. Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Ad resurgendum cum Christo* (15. augusta 2016), č. 3: AAS 108 (2016), 1290: „Keď Cirkev pochováva telá zomrelých veriacich, potvrdzuje vieru vo vzkriesenie tela a chce tým zdôrazniť veľkú dôstojnosť ľudského tela ako integrálnu súčasť osoby, ktorej telo tvorí časť jej identity.“ Komplexnejšie porov. aj Medzinárodná teologická komisia, *Aktuálne problémy eschatológie* (1990), č. 5: „Človek povolaný k vzkrieseniu“.

108 Porov. František, encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), č. 155: AAS 107 (2015), 909

109 František, apoštolská exhortácia *Amoris laetitia* (19. marca 2016), č. 56: AAS 108 (2016), 344

na zmenu pohlavia vystavuje spravidla riziku ohrozenia jedinečnej dôstojnosti, akú osoba prijala od okamihu počatia. Neznamená to vylúčiť možnosť, aby sa osoba, postihnutá anomáliami na pohlavných orgánoch, zjavnými od narodenia, alebo ktoré sa následne vyvinuli, nemohla rozhodnúť prijať lekársku pomoc s cieľom riešiť takéto anomálie. V tomto prípade by zásah nebol zmenou pohlavia vo význame, o akom hovoríme.

Digitálne násilie

61. Pokrok v digitálnych technológiách, ktoré ponúkajú mnohé možnosti na napomáhanie ľudskej dôstojnosti, má čoraz viac tendenciu vytvárať svet, v ktorom narastá využívanie, vylučovanie a násilie, ktoré môžu dospieť k poškodzovaniu dôstojnosti ľudskej osoby. Pomyslime si na to, aké je ľahké pomocou týchto prostriedkov vystaviť nebezpečenstvu dobré meno kohokoľvek nepravdivými informáciami alebo ohováraním. Na túto tému pápež František podčiarkuje, že „nie je zdravé zamieňať si komunikáciu s čírym virtuálnym kontaktom. Je totiž pravda, že ,digitálne prostredie je aj územím osamotenosti, manipulácie, využívania a násilia až po krajný prípad *dark webu*. Digitálne médiá môžu človeka vystaviť riziku závislosti, izolácie a postupnej straty kontaktu s konkrétnou realitou a sú prekážkou rozvoja autentických medziosobných vzťahov. V sociálnych médiách sa šíria nové formy násilia, napr. kyberbulizmus (kyberšikana). *Web* je aj kanálom šírenia pornografie a zneužívania ľudí so sexuálnym cieľom alebo prostredníctvom hazardných hier.“¹¹⁰ A deje sa to tak, že kde narastajú možnosti

110 František, apoštolská exhortácia *Christus vivit* (25. marca 2019), č. 88: AAS 111 (2019), 413, v ktorej sa cituje *Finálny dokument 15. riadneho generálneho zhromaždenia synody biskupov* (27. októbra 2018), č. 23.

spojenia, paradoxne sa stáva, že každý sa v skutočnosti nachádza čoraz viac izolovaný a ochudobnený o medzi-osobné vzťahy: „V digitálnej komunikácii je tendencia ukázať všetko a každý jednotlivец sa stáva predmetom skrytých záujmov, ktoré ho špehujú, obnažujú a potom to o ňom rozširujú na verejnosti, často anonymným spôsobom. Úcta voči druhému sa rozdrobuje a takým spôsobom – ako druhého odsúvam, ignorujem a držím si od neho odstup –, sa môžem bez akejkoľvek hanby votrieť do každej oblasti jeho života.“¹¹¹ Takéto tendencie predstavujú temnú stránku digitálneho procesu.

62. V perspektíve, ak má technológia slúžiť ľudskej dôstojnosti a nie ju poškodzovať a ak má podporovať skôr pokoj ako násilie, musí ľudské spoločenstvo proaktívne čeliť týmto tendenciám v záujme ľudskej dôstojnosti a napomáhaniu dobra: „V tomto globalizovanom svete, médiá môžu pomôcť, aby sme sa cítili bližší jeden druhému; aby sme vnímali obnovený zmysel jednoty ľudskej rodiny, ktorý nás povzbudzuje k solidarite a serióznemu úsiliu o dôstojnejší život. [...] V tomto nám môžu pomôcť predovšetkým dnes, keď siete ľudskej komunikácie dosiahli neslýchaný rozmach. Najmä internet môže ponúknuť väčšie možnosti stretnutia a solidarity medzi všetkými, a to je dobrá vec, je to Boží dar. Nevyhnutné však je neustále si overovať, či nás aktuálne formy komunikácie účinne vedú k veľkorysejšiemu stretnutiu, k úprimnému hľadaniu plnej pravdy, k službe, blízkosti voči druhým, k úsiliu budovať spoločné dobro.“¹¹²

111 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 42: AAS 112 (2020), 984

112 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 205: AAS 112 (2020), 1042, kde sa cituje Id., *Posolstvo k 48. svetovému dňu*

Záver

63. Na 75. výročie vyhlásenia *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948) pápež František zdôraznil, že tento dokument je „ako dôležitá cesta, na ktorej sa už urobilo veľa krokov vpred, ale veľa ich ešte chýba, a niekedy sa, žiaľ, vraciame späť. Zaangažovanosť za ľudské práva sa nikdy nekončí! V tomto ohľade som nablízku tým, ktorí bez veľkých vyhlásení v každodennom živote bojujú a osobne platia za to, aby chránili práva tých, na ktorých nezáleží“.¹¹³

64. A v tomto duchu Cirkev prítomnou *Deklaráciou* vrúcne vyzýva postaviť úctu k *dôstojnosti ľudskej osoby bez ohľadu na okolnosti* do centra úsilia o spoločné dobro a každého právneho poriadku. Úcta k dôstojnosti každého a všetkých je totiž nevyhnutným základom existencie každej spoločnosti, ktorá chce spočívať na spravodlivom práve, a nie na sile moci. O uznanie ľudskej dôstojnosti sa opierajú základné ľudské práva, ktoré predchádzajú a zdôvodňujú každé občianske spolunažívanie.¹¹⁴

65. Každá jednotlivá osoba a zároveň každé ľudské spoločenstvo má preto za úlohu konkrétne a aktívne realizovať ľudskú dôstojnosť, zatiaľ čo štátom prislúcha nielen chrániť ju, ale aj zaručovať potrebné podmienky, aby sa mohla rozvíjať v celkovej podpore ľudskej osoby: „V politickej aktivite treba pamätať na to, že ,odhliadnuc od

spoločenských komunikačných prostriedkov (24. januára 2014): AAS 106 (2014), 113

113 František, *Anjel Pána* (10. decembra 2023): *L'Osservatore Romano* (11. decembra 2023), 12

114 Porov. Medzinárodná teologická komisia, *Dôstojnosť a práva ľudskej osoby* (1983), č. 2

vonkajšieho zdania, je každý človek nesmierne posvätný a zaslúži si našu lásku a pozornosť.“¹¹⁵

66. Aj dnes zoči-voči toľkému porušovaniu ľudskej dôstojnosti, ktorá vážne ohrozuje budúcnosť ľudstva, Cirkev povzbudzuje do podporovania dôstojnosti každej ľudskej osoby, akékoľvek sú jej fyzické, psychické, kultúrne, sociálne a náboženské kvality. Robí tak v nádeji, istá si silou, ktorá pramení zo vzkrieseného Krista, lebo on zjavil v plnosti integrálnu dôstojnosť každého muža a každej ženy. Táto istota sa stáva výzvou v slovách pápeža Františka: „Každého človeka na tomto svete žiadam, aby nezabudol na svoju dôstojnosť, ktorú mu nikto nemá právo odňať.“¹¹⁶

Najvyšší pontifex František počas audiencie udelenej podpísanému prefektovi spolu so sekretárom doktrínálnej sekcie Dikastéria pre náuku viery 25. marca 2024 schválil túto deklaráciu, o ktorej sa rozhodlo na riadnom zasadnutí tohto dikastéria 28. februára 2024, a prikázal ju publikovať.

Dané v Ríme v sídle Dikastéria pre náuku viery 2. apríla 2024, na 19. výročie smrti Jána Pavla II.

Víctor Manuel kard. Fernández
prefekt

Mons. Armando Matteo
sekretár doktrínálnej sekcie

115 František, encyklika *Fratelli tutti* (3. októbra 2020), č. 195: AAS 112 (2020), 1038, kde sa cituje apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), č. 274: AAS 105 (2013).

116 František, encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), č. 205: AAS 107 (2015), 928

Obsah

Predhovor.	5
Úvod	9
1. Postupné uvedomovanie si centrálnosti ľudskej dôstojnosti	16
2. Cirkev ohlasuje, podporuje a stáva sa garantom ľudskej dôstojnosti	23
3. Dôstojnosť, základ ľudských práv a povinností	27
4. Vážne porušovanie ľudskej dôstojnosti	34
Záver	57

DIGNITAS INFINITA

Deklarácia o ľudskej dôstojnosti

Z talianskeho originálu *Dignitas infinita circa la dignità umana*,
Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2024,
preložila Marta Jedličková
Lektoroval Ivan Šulík

Pre Konferenciu biskupov Slovenska
vydal Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o.,
Trnava 2024, ako svoju 4 474. publikáciu
Edícia *Dokumenty Svätej stolice*, 104. zväzok

Obálku navrhol Pergamen
Zodpovedná redaktorka Martina Grochálová
Jazyková úprava Katarína Kročková
Technický redaktor Peter Valach
Tlač Patria I., s. r. o., Prievidza
Prvé vydanie

www.ssv.sk, eVojtech.sk
objednávky: 033/590 77 18
objednavky@ssv.sk

Členská zľava 15 % platí v obchodnej sieti SSV.

ISBN 978-80-8161-622-8